

LÉTO | 2018

49,50 Kč | 2 € ČÍSLO

14

Listy

sociální práce

Informační a odborný časopis
(nejen) pro sociální pracovníky

Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky
Partnerem časopisu je Ministerstvo práce a sociálních věcí

ROČNÍK VI.

www.apsscr.cz
www.listysp.cz

SENI CARE – KOMPLEXNÍ PÉČE O SUCHOU A CITLIVOU POKOŽKU

JEMNÉ ČIŠTĚNÍ

REGENERACE A AKTIVACE

ÚČINNÁ OCHRANA

SENI INKONTINENCE POD KONTROLOU

LEHKÁ INKONTINENCE

STŘEDNÍ INKONTINENCE

TĚŽKÁ INKONTINENCE

Listy sociální práce

Čtvrtletník vydávaný
Asociací poskytovatelů
sociálních služeb ČR

Vančurova 2904, 390 01 Tábor,
tel./fax: +420 381 213 332,
www.apsscr.cz, www.listysp.cz,
IČO 604 458 31

- **Ročník:** VI.
- **Číslo:** 14 – LÉTO 2018
- **Cena:** 49,50, roční předplatné 199 Kč / 8 €
- **Vychází:** V Táboře 30. června 2018
(příští číslo vyjde v září 2018)
- **Redakce:**
Mgr. Veronika Hotová
e-mail: sefredaktor@apsscr.cz
tel.: 607 056 221
- **Jazyková korektura:**
Mgr. Tamara Kajznerová a redakce
- **Redakční rada:**
Mgr. Veronika Hotová (šéfredaktorka);
PhDr. Radek Suda;
Mgr. Petr Hanuš;
doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.;
Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MBA;
PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.;
Mgr. Andrea Faltysová, MBA;
Ing. Daniela Lusková, MPA;
Mgr. Michal Volák, DiS.;
PhDr. Melanie Zajacová;
Mgr. Petra Zdražilová;
Mgr. Petra Zimmelová, Ph.D.;
Mgr. David Pospíšil, DiS.
- **Grafické zpracování a tisk:**
RUDI, a. s.
Komenského 1839, 390 02 Tábor
- **Distribuce a objednávky:**
SEND Předplatné, s. r. o.
Ve Žlíbku 1800/77, hala A3
193 00 Praha 9 – Horní Počernice
www.send.cz
tel.: 225 985 225, 777 333 370
e-mail: send@send.cz
- **Objednávky a distribuce na Slovensku:**
MAGNET PRESS, SLOVAKIA, s. r. o.
P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, Slovensko
Tel.: 00421/2/67201931-33 predplatne
e-mail: predplatne@press.sk, www.press.sk
- **Príspevky a inzercie:** Príspevky mohou být redakčně upravovány a kráceny. Za obsah inzercie odpovídá zadavatel. Přebírání krátkých úryvků článků je možné pouze s uvedením názvu časopisu a článku, jména autora, čísla ročníku, vydání a strany. Přebírání celých článků či jejich částí přesahujících jeden odstavec je možné pouze s písemným svolením redakce.
- **Registrace:** MK ČR E 21365, ISSN 2336-2332

Z obsahu čísla:

- 4 Úvodníky
(Veronika Hotová, Jiří Horecký)
- 5 Igor Tomeš ve vzpomínkách
(kolektiv autorů)
- 8 Igor Tomeš: Sociálním pracovníkem jsem se stal v důsledku okupace Československa sovětskými vojsky aneb Jak sociální práce přežila normalizaci
(Pavla Kodymová)
- 11 Život pod vlajkou sociálního zabezpečení
(rozhovor s Igorem Tomešem)
- 15 Memorandum sociálních pracovníků k výročí 100 let sociální práce v ČR
- 16 Supervize v sociálních službách – Popelka, nebo královna plesu?
(Alžběta Šústková)
- 18 Diskriminace v přístupu k bydlení
(Eva Nehudková)
- 21 Proč a jak zařazovat netradiční aktivity v kariérovém poradenství
(Markéta Cudlínová)
- 22 Katalog prací, povolání sociální pracovník a nové zařazení platových tříd
(Ilona Kolářová)
- 24 Zákonnost zpracování osobních údajů zájemce o sociální službu (GDPR)
(Zbyněk Vočka)
- 26 Ticho, které ohlušovalo
(Petra Zdražilová)

Listy sociální práce

Časopis Listy sociální práce vychází v České republice a na Slovensku 4× ročně (v březnu, červnu, září a prosinci). Cena jednoho čísla je 49,50 Kč (resp. 2 €).

Členové Profesního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách APSS ČR dostávají časopis v rámci členství.

Pro Českou republiku objednávejte na www.send.cz, tel. 777 333 370

Pro Slovenskou republiku objednávejte na www.press.sk, tel. +421 02/67201951-53

www.listysp.cz

Editorial

Milí čtenáři,

když jsem v roce 2015, po nástupu do Asociace poskytovatelů

sociálních služeb, jela na svou první redakční radu Listů sociální práce, „cloumala“ mnou velká nervozita. Ačkoliv druhý časopis, Sociální služby, jsem již měla částečně pod kůží, Listy sociální práce, vzhledem k jejich původní pololetní periodicitě, pro mě byly velkou neznámou, stejně tak, jako pro mě byla velkou neznámou jejich redakční rada. Věděla jsem, že je plná odborníků (akademických, i neakademických) z mnoha různých oblastí, a měla jsem obavy, že moje „nesociální“ vysokoškolské vzdělání pro mě bude v diskuzi s těmito lidmi velkým handicapem. Nebudu Vám lhát, první dvě redakční rady jsem se zoufale a většinou marně snažila zachytit myšlenky, návrhy a doporučení, které „litaly“ ze všech stran, a domů jsem odcházela „s hlavou jako balón“. Dnes, o několik let později, mohu říct, že si mě získali všichni členové redakční rady, a někteří se stali mými velmi dobrými přáteli. Kdo mě ale od prvního setkání vyloženě okouzil (snad mi ostatní členové rady odpustí :-)) byl profesor Igor Tomeš. Vždy pozitivní, moudrý, galantní, pracovitý a nesmírně laskavý pán, který si mé srdce získal okamžitě, takzvaně „na první dobrou“. A i když jsem neměla možnost s ním strávit tolik času jako ostatní kolegové z redakční rady, jsem vděčná i za těch pár let. A když mi jednou svěřil, jak rád se mnou pracuje, bylo to pro mě obrovské vyznamenání, kterého si budu vždy vážit. Lidí, jako je profesor Igor Tomeš, na tomto světě nikdy nebude dost. A i z tohoto důvodu je významná část tohoto čísla věnována právě jemu.

Mgr. Veronika Hotová
šéfredaktorka

Úvodník

Vážení a milí čtenáři Listů sociální práce,

držíte v rukou další, tentokrát letní číslo Listů sociální práce s novými podněty, informacemi, zamyšleními, ale i možnými postupy v rámci sociální práce. Ačkoliv nemáme žádné přelomové období, v němž byste mohli očekávat nějaké hodnocení či novou vizi, jsem rád, že se časopis Listy sociální práce stal pravidelným průvodcem sociálních pracovníků. Rozhodnutí, které APSS ČR společně s MPSV ČR učinila, pustit se do vydávání nového odborného časopisu s mnoha otázkami a riziky, tedy do jisté míry rozhodnutí odvážného, se vyplatilo, a Listy sociální práce se každým číslem dostávají k více a více sociálním pracovníkům. Vizí, jednotnou linkou či motorem, chcete-li, mého života je být stále lepším – je to tedy přirozeně dlouhodobý cíl a směřování celé Asociace poskytovatelů sociálních služeb. Tento motiv tedy nejen stál, ale stále stojí za celým naším počínáním: Zlepšovat podobu a obsah tohoto časopisu. Vydávat ho proto, aby se zlepšovala úroveň a kvalita sociální práce, ale i profesionalita a hrst sociálních pracovníků České republiky.

Od minulého vydání Listů sociální práce jsme byli všichni svědky ještě jedné události. Události smutné, která většinu z nás donutila usednout, ztišit se, vzpomínat a přemítat. Dne 23. 3. 2018 zemřel zakládající člen redakční rady Listů sociální práce a také nositel ceny APSS ČR za rozvoj sociálních služeb prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc. Je to tedy již delší čas a vy všichni jste mohli v tisku či na internetu číst řadu nekrologů a vzpomínek na tuto vzácnou osobu a osobnost. Já se tedy nebudu opakovat a nechci znovu a znovu psát a připomínat, jak velikého odborníka jsme ztratili a jak výrazný je jeho otisk v systému sociálního zabezpečení České republiky, ale i řady dalších nejen evropských států. Chci zmínit dva jiné aspekty, které mi při vyslovení jména Igor Tomeš vyvstanou na mysli.

Prvním je pokora. Pan profesor Igor Tomeš svými znalostmi dalece převyšoval téměř všechny, nikdy to ale nedával na odív. Když se ho někdo zeptal, odpověděl a začal vyprávět. Není to běžné, já osobně znám řadu chytrých, ale i moudrých lidí, kteří nedokáží potlačit touhu dávat to okolí náležitě najevo. A stejně tak byl pro něj každý plnohodnotným partnerem – k diskuzi, polemice.

Druhým je zcela jednoduchá věc. Naše tvář je otiskem našeho charakteru, našeho života. A stářím to již nedokážeme skrývat. Co tím chci říct? U starších lidí je nádherné a zajímavé všimnout si jejich vrásek a výrazu obličeje. Kdo byl celý život šťastný a usměvavý, ten má tento výraz „vryt“ do své tváře, a de facto ho jeho vrásky prozrazují, nedokáží se již přetvářovat.

Vážení kolegové, pokud jste se s prof. Igorem Tomešem nikdy nesešli, prohlédněte si některou z jeho fotografií. A co při pohledu na jeho tvář vidím já? Dobrotu, laskavost, pokoru, radost ze života, životní moudrost. Chybíte nám, pane profesore.

Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MBA
prezident APSS ČR

Informace pro čtenáře

Z technických důvodů nebyla ve 13. vydání Listů sociální práce uvedena u článku **Mgr. Svobodové s názvem Sociální práce a podpora neformálně pečujících** informace, že článek byl vydán v rámci projektu „Systémová podpora profesionálního výkonu sociální práce II“, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0003751, financovaného z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost a státního rozpočtu České republiky

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc., ve vzpomínkách

Dne 23. 3. tohoto roku nás navždy opustil pan profesor JUDr. Igor Tomeš, CSc., nejen obrovský odborník na sociální politiku, evropské a české sociální právo a sociální správu, člen redakční rady časopisu *Listy sociální práce a spoluzakladatel katedry sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (a to zdaleka není vše), ale hlavně nesmírně laskavý a pracovitý člověk, který v mnohých z nás zanechal nesmazatelnou stopu. Následující stránky jsou tedy věnovány právě jemu.*

*PhDr. Jiřina Šiklová, CSc.,
socioložka, publicistka, spoluzakladatelka
katedry sociální práce FF UK v Praze*

Profesora Igora Tomeše považuji za svého učitele, i když, vzhledem k malému věkovému rozdílu, mne nikdy neučil. Naučila jsem se od něho mnohé ještě za minulého režimu, kdy pracoval v Technicko-ekonomickém výzkumném ústavu hutního průmyslu a kdy zdůrazňoval nutnost spojení sociální práce, tedy metod jednání s lidmi a skupinami, i s otázkami právními. Svoje zkušenosti získal profesor Tomeš v Ženevě, kde pracoval v Mezinárodním úřadu pro práci, tedy na mezinárodní úrovni. Později se musel vrátit (a vrátil) do Československa a zde nepřímo pokračoval organizováním a spojováním otázek sociálních s otázkami právními a samozřejmě i sociálně psychologickými. Toto všechno je dnes „docela normální“. Sociální práci si dnes bez spojení znalostí o postavení té které skupiny a jejích specifík spojených s právními otázkami a metodami postupu ani nedovedeme představit. Tehdy, za minulého režimu, v sedmdesátých a osmdesátých letech, to ale „tak samozřejmě“ nebylo. Tehdy se sociální práce orientovala především na zásahy a opatření z hlediska zaměstnavatele, kterým byl tehdejší stát. Iniciativa těch, kterým se mělo pomáhat, byla přehlížena či byla přímo překážkou „správnému rozhodování“. Igor Tomeš tehdy kolem sebe shromáždil skupinu lidí, kteří se zabývali sociologií i sociální a skupinovou terapií. Tyto myšlenky pak byly pomocí právě jeho doporučení prosazovány i na závodech. Já v té době pracovala v Thomayerově nemocnici na oddělení pro staré a nevléčitelně nemocné, další zase přímo v jednotlivých závodech. Igor Tomeš taky podněcoval empirický výzkum a obsahovou analýzu různých opatření, která se pak promítala do sociálního postavení na pracovištích. V těch letech se „lámal“ politický režim, a tak bylo naprosto samozřejmé, že se prof. Igor Tomeš, tehdy snad ještě jen docent, stal náměstkem ministra práce a sociálních věcí. Z této pozice se snažil tyto myšlenky aplikovat či spíše implantovat i do dalších tzv. postsocialis-

tických států. A zase se mu to dařilo. S jeho přispěním, a také s přispěním sociálních pracovníků z Nizozemí, jsme získali nejen podněty, ale i stipendia pro lidi, kteří chtěli v této oblasti pracovat. A tak z jeho podnětu vznikl nepřímo obor, tehdy se tomu říkalo katedry sociální práce, na univerzitách v Praze, Brně a Bratislavě. To, co dnes považujeme za samozřejmé, bylo tehdy neobvyklé. Jako náměstek ministra práce Igor Tomeš také umožnil převzetí a přeložení mnoha tehdy pro nás zcela objevených knih, skript pro studenty a sborníků, které nám umožnily, abychom v této oblasti co nejrychleji překlenuli mezery v sociálním školství. Učitelé, tedy přednášející, ale i tehdejší studenti se doslova „učili za pochodu“: sociologie, sociálně-právní otázky, podnikové poradenství, práce v terénu se studenty včetně jejich povinné praxe se staly součástí výuky na vysokých školách. Sociální práce se tak prosadila jako součást vysokoškolského vzdělávání a nepřímo se tak navázalo na odkaz tzv. První republiky, kdy tyto myšlenky u nás prosazovala dcera prvního prezidenta ČSR Alice Masaryková. Na tom všem se tehdy Igor Tomeš podílel a mnohé z toho inicioval. Byla jsem sice „jeho spolupracovnicí“, ale přejala jsem od něho tolik myšlenek a podnětů pro svou práci, že jsem si současně připadala jako jeho studentka. Dodatečně za všechny tyto zkušenosti a podněty profesorovi Igoru Tomešovi děkuji.

*Ing. Petr Víšek,
katedra sociální práce FF UK v Praze*

S Igorem Tomešem jsem se poprvé setkal na počátku 80. let. Na semináři v Ostravě mě velmi zaujal jeho výklad o spolupráci podniků s místní samosprávou v oblasti sociální politiky. Poprvé jsem se setkal s jeho brilantním systémovým přístupem k tématu. Vymezil, co podnik „musí, co může a co chce“. Dnes už se to nezdá revoluční, ale namísto hledání politického konsenzu mezi těmi subjekty šlo o „tomešovské“ vymezení povinností, práv, zájmů a možností. Igor Tomeš byl na černé listině minulého režimu, a když se podařilo zaměstnat ho ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, zahájil neoficiálně práce na nové koncepci sociální politiky a k této činnosti mě přizval. Vše bylo připraveno ve Scénáři sociální reformy tak, že již v prvních dnech a měsících mohly být realizovány první změny. Byl to opět Igor Tomeš, který nás rychle přesměroval k přesnému chápání nové společenské situace, kde namísto všeobjímající politiky a „společných zájmů“ měl v nové situaci každý subjekt – stát, podniky, odbory, obec, občan – své přesně vymezené legitimní zájmy, které je potřeba chápat, diferencovat a konfrontovat. Přitom vymezil a akcentoval výlučnou roli státu jako jediného, kdo má právo nařizovat a vynucovat. Třetí zásadní přínos profesora Tomeše je v tom, že koncipoval sociální politiku jako vědní obor, který ví, jakými nástroji lze a jakými nelze dosáhnout stanovených sociálních cílů. Opakovaně navrhoval politikům, aby definovali cíle a volbu nástrojů ponechali odborníkům, a nikoliv aby rozhodovali o změnách a výši sociálních dávek. Bohužel marně. Konečně, profesor Tomeš byl spoluzakladatelem katedry sociální práce na FF UK a vychoval stovky odborníků. I k této činnosti mě přizval a spolu jsme vyučovali 25 let. Byl nějakou dobu mým náročným nadřízeným, posléze stále bližším přítelem a vždy, do posledních dnů, mým velkým učitelem. Na závěr snad jen trochu humornou vzpomínku na Igora, která je dost charakteristická. Každý člověk se setkává a prochází různými nemocemi. Můj přítel Igor vymyslel metodu, jak na ně. Řekl: Když tě něco potká, nespolehej na doktory. Kup si o té nemoci knížku a spřátel se s ní. Dělej, co má ráda, a nedělej, co ráda nemá. Něco na tom bude, protože Igor nás, mladší, přes řadu problémů vždy fascinoval svou životní energií a činorodostí. Bohužel ta poslední nemoc tomu nerozuměla.

*doc. PhDr. Peter Brnula, PhD.,
katedra sociální práce FSE UJEP v Ústí nad
Labem*

Profesor Tomeš bol ten človek, ktorý ako erudovaný akademický pracovník nemal problém si na jednej konferencii prisadnúť k nám začínajúcim akademickým pracovníkom so slovami, či ho prijme medzi seba. Po tomto jeho prisadnutí k nám sme s ním strávili niekoľko hodín v rozhovore. Pri každej mojej spomienke na prof. Tomeša mi príde na um práve tento obraz a zážitok. Som rád, že som mal to šťastie a mohol ho v živote stretnúť a niekoľkokrát s ním ešte v podobnom učiacom duchu sedieť a diskutovať na rôznych miestach, ďakujem pán profesor.

*PhDr. Irena Tomešová,
bývalá 1. tajemnice katedry sociální práce
FF UK v Praze*

Dne 23. března odešel dědeček mých dětí, „nejlepší dědeček“, jak mu napsaly na stuhu od pohřebního věnce... Mohu se probírat bohatými vzpomínkami osobními i profesními...

Lezeme spolu se „staříčkým docentem“, jak se mu tehdy, přestože byl v nejlepších letech, přezdívalo, po veliké střeše na chalupě na Rádle a shazujeme šindele. Oba ručkujeme po trámech, pot z nás jen leje a máme obrovskou radost, že se nebojíme, že nám to jde pěkně od ruky... Jindy spolu zdíme a štukujeme stěny, „staříčkový docent“ mě učí, jak se nahazuje strop – trošku za hlavou, takovým plavným grifem, aby si to sedlo – jsem si jistá, že to tam dodneška pěkně drží. Uměl nejen to, uměl devatero řemesel, pan docent...

A později, už jako profesor, když zakládal spolu s Jiřinou Šiklovou a Pavlem Hartlem katedru sociální práce na Univerzitě Karlově, mě učil jiné řemeslo – sociální politiku. A nejen mě – učil stovky, asi spíš tisíce studentů. Byl jedním z mála, který tento obor naprosto dokonale ovládal – nejen teoreticky, ale také prakticky. Měl z čeho čerpat – byl právník, uměl jazyky, ovládal sociologii včetně výzkumu, filozofii a jeho koníčkem byla historie. Velkou důležitostí přikládal právě sociální práci.

Byl vynikající pedagog, zdánlivě suchou problematiku uměl podat jako živoucí systém, který jste díky jeho výstižným malůvkám a názorným příkladům velmi rychle dokázali pochopit a dokonce si i zapamatovat. Vzpomínám na jeho přednášky pro zahraniční studenty na kurzu evropského sociálního zabezpečení v Římě v roce 1992. Byl mezi několika desítkami přednášejících z celé Evropy vyhodnocen

jako jednoznačně nejlepší. Byli jsme na to velmi hrdí, nebylo tehdy obvyklé, aby někdo z „východní“ Evropy dokázal takto obstát v konkurenci, dodalo nám to sebevědomí.

A za co jsem ho obdivovala, byla jeho velkorysost – profesní velkorysost. Dokázal nezištně předávat své obrovské know-how. Studentům, spolupracovníkům nebo lidem, kteří se přišli jen „optat“. Za to jsem mu velmi vděčná a chci mu veřejně poděkovat.

*PhDr. Melanie Zajacová, PhDr. Petr
Vojtíšek, Ph.D., a další studenti a absolventi
doktorského studia sociologie – sociální
práce*

V březnu zemřel náš školitel, pan profesor Tomeš. „Svou“ skupinu doktorandů stmeloval ještě v průběhu svého života. Dbal o to, aby vytvořil pestrý tým, který není konkurenční a využívá vzájemných synergií. Ostatně to byl jeden z mnoha principů, které zastával a nám předával. Setkání „u Čičana“ se stala tradicí a vždy přinesla spoustu nových podnětů, včetně společných monografií.

Mé cesty se s panem profesorem protuly již v průběhu mých raných let studia sociální práce. Tehdy jsem ještě netušila, že náš vztah „vyučující – student“ se bude s léty prohlubovat a proměnit se ve vztah až kolegiální a přátelský. Respekt ke zvuknému jménu pana profesora byl zcela na místě. Disponoval znalostmi a zkušenostmi, přesto zůstával skromný (pokorný). Nebylo však přijatelné přijít k němu na zkoušku nepřipraven. Očekával odbornou diskuzi podloženou argumenty na základě znalostí, žádné papouškování či prezentování domněnek a myšlenek. K mnohému mne dovedl a inspiroval již při spolupráci na mé diplomové a pak rigorózní práci. I poté, co jsem opustila prostředí katedry, jsme stále byli v kontaktu a vedli diskuze o sociální práci jako profesi. Dohoda o spolupráci při mém doktorském studiu přišla až o pár let později, o to více si jí vážím. Navzdory životní ztrátě manželky i následným zdravotním potížím byl vždy připraven a ochoten naslouchat, poradit, vést. Při konzultacích u něj doma jako skvělý společník neopomněl vyjádřit zájem o rodinu, nabídl kávu, prohodil vtip, a pak již byl plně koncentrovaný na hlavní téma. Každá diskuze s panem profesorem přinesla další nápady, ujasnění a plán dalšího postupu. Pro vědu a pro studenty byl zapálený, konzultoval, a i když mu nebylo zjevně dobře, nedával na sobě nic znát. Z návštěvy v nemocnici se stala odborná disputace. Když jsem se dlouho neozvala, zazvonil telefon – nevin-

né „jak se máte, co děláte“ bylo jasným signálem k práci. Pevně stanovené cíle a jasná struktura při péči o doktorandy mu dodávala životní energii. Zájem o nás projevoval i v posledních dnech svého života.

Jako doktorandi pana profesora Tomeše se scházíme dál. Každý na své vlastní cestě, na níž nám byl průvodcem. Myšlenky pana profesora máme stále na paměti. Chceme dostat svým profesním úkolům a pokračovat v rozvoji jeho hlavních vizí a myšlenek vztahujících se k sociální politice a sociální práci. Děkuje, pane profesore!

*PhDr. Pavel Pěnkava,
katedra sociální práce FF UK v Praze*

Psát o panu profesoru Igoru Tomešovi nelze jinak nežli v superlativech, přesto bych si dovolil osobnější a méně oficiální pohled studenta na kantora nebo také praktika na akademika. Patřím do generace sociálních pracovníků, kteří na počátku své profesní kariéry byli (odborně) nevyzdělaní, což v dnešní době již není možné. Na počátku 90. let 20. století začínal vstup do praxe běžně zácvikem. Pro lidi, kteří nepřicházeli z takzvaných sociálně právních nástavbech nebo po absolvování vysokoškolského studia, byla podmínka doplnit si v co nejkratší době potřebné vzdělání. V roce 1994 jsem byl přijat na Sociálně právní akademii v Jahodové ulici na Praze 10. Nejenom název ulice, ale i celé studium bylo poetické. Ze strany kantorů jsem cítil velké nadšení a odhodlání nám zpřístupnit teoretický základ oboru a jeho smysl pro praxi.

Tenkrát jsem všechny autory výukových materiálů a monografií vnímal jako běžnému smrtelníkovi nepřístupnou společnost osobností stojících na odborném piedestalu. Mezi mnoha experty jsem začal registrovat jméno Igora Tomeše. Mám za to, že po zkouškách jsem převážnou část načerpaných informací z jeho knih, podobně jako i u jiných autorů, zapomněl. Po několika letech jsem si jeho jméno opět připomněl při studiu na hradecké univerzitě. Čím déle jsem studoval, tím více se stupňoval respekt k autoritám, jakou byl pan profesor.

Po mém rozhodnutí přihlásit se k rigoróznímu řízení na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, katedře sociální práce, jsem se k panu profesorovi přiblížil bezprostředně. Po splnění všech náležitostí k odevzdání rigorózní práce jsem se záhy dozvěděl, že můj oponent bude právě pan profesor Igor Tomeš. Přiznám se, že až teprve tehdy jsem si na Google našel fotografii pana profesora, na níž byl sympaticky se usmávající muž ve zralém věku, ale budíci

silný respekt. Tehdy jsem ještě netušil, že se s tímto pánem budu v budoucnu intenzivně setkávat a že si mě „ochoť“ jako princ lišku v příběhu Malého prince.

Oponentský posudek byl vskutku rigorózní. Ani na chvíli jsem nepochyboval, že by k němu nepřistupoval jako velký profesionál. Až po zkoušce jsem se dozvěděl, že jsem jeden z mála absolventů jiných škol, kteří se odhodlali a následně i úspěšně složili rigorózum na katedře sociální práce.

Před mým odchodem ze zkušební místnosti mi pan profesor nabídl, že bych mohl pokračovat v doktorském studiu. Dva roky mi trvalo, než jsem se osmělil a zatukal na jeho dveře s žádostí o vedení práce. Tenkrát si mě posadil naproti sobě, a než mi dal své ano, podrobil mě řadě otázek, např.: „Proč jsem šel studovat sociální patologii, a ne sociální práci, proč v Hradci, a ne v Praze, jestli už jsem dostatečně pochopil, že se chci v dalším studiu opravdu věnovat sociální práci, a to na vyšší úrovni než doposud“ a další otázky, na kterých si chtěl pravděpodobně ověřit, zdali mě chce opravdu vést. Svůj souhlas doprovodil poznámkou, že na mně bude ještě hodně práce. Odcházel jsem z jeho kanceláře úzkou tmavou chodbičkou

Mezi mnoha experty jsem začal registrovat jméno Igora Tomeše.

Čím déle jsem studoval, tím více se stupňoval respekt k autoritám, jakou byl pan profesor.

a připadal jsem si jako oficiálně příznový „levoboček“. Nechci, aby vznikl dojem, že jsem popřel svůj silný vztah k Hradci Králové, oboru sociální patologie a v neposlední řadě jeho garantovi panu profesorovi Bohuslavu Krausovi (znali se osobně a vzájemně se respektovali).

Vstup do studia pod vedením pana profesora jsem pochopil jako vstup takzvané do první ligy. Jeho přístup k doktorandům mě fascinoval. Přípravy na doktorandské semináře, které se často konaly u „Čičiana“ (restaurace v blízkosti bydliště pana profesora), pro mě byly vždy velkou událostí. Po celou dobu studia v nás pěstoval úzkou sounáležitost. Každý z nás dostal přiděleného kolegu – studenta vyššího ročníku.

Můj přidělenec, respektive přidělenkyně, mě informovala vždy se zájmem a ochotně o všech důležitých věcech studia. Zajímala se o průběh plnění studijních povinností a povzbuzovala mě. Pracovně jsem si tuto funkci označil jako „studijní anděl“. Já jsem se jím rovněž stal, nakolik doslova, musím posoudit moje „opatrovankyně“. Abych dohnal handicap dřívějšího „cizince“, seznamoval mě pan profesor průběžně se svými životními zkušenostmi, které běžně jeho studenti získávali jako bonus k jeho vysoce erudované výuce. Zaujal mě způsob, jakým byl oddán myšlence vzdělávat (dokonce i když jsme za ním chodili do nemocnice, tak nás edukoval v oblasti zdravotnické péče o pacienty). Dále jaký projevoval zájem o studenty, které chtěl vysokými požadavky, sobě vlastními, co nejlépe připravit na praxi a vzbudit v nich zájem o obor. Nikdy nechtěl měnit moji osobnost, ale pohled na obor sociální práce, vztah k vědě a k všestrannému využívání vědomostí. Měl jsem životní příležitost být blízko a učit se od velkého učitele. Setkání s panem profesorem pokládám za jeden z velkých darů. Ničeho nelituji, pouze mě mrzí, že nebude u zakončení mého studia. Věřím, že by mu to udělalo radost, o té mé nemluvě. ■

INZERCE

Značka kvality

v sociálních službách

★★★★★

- Systém hodnocení provozovaný Asociací poskytovatelů sociálních služeb
- Hodnotí se všechny důležité aspekty poskytování sociální služby z pohledu uživatele
- Výsledkem hodnocení je jednoznačná informace o tom, jakou kvalitu života mohou od daného zařízení očekávat klienti a jejich rodinní příslušníci
- Stejně jako se třídí hotely, tak i zařízení sociálních služeb získá v systému určitý počet hvězdiček
- Od roku 2013 součást vládního Programu Česká kvalita, který garantuje objektivitu a nezávislost seriálních značek kvality na českém trhu

Pro jaké sociální služby je certifikace určena:

- domov pro seniory a domov se zvláštním režimem
- pečovatelská služba
- ambulantní služby pro osoby se zdravotním postižením – denní stacionáře, centra denních služeb, sociálně terapeutické dílny

www.znackakvality.info

V rámci Značky kvality je v ČR certifikováno takřka 90 služeb.

Igor Tomeš: Sociálním pracovníkem jsem se stal v důsledku okupace Československa sovětskými vojsky aneb Jak sociální práce přežila normalizaci¹

Ačkoliv se zachoval dostatek podkladů o rozvoji profese sociální práce ve sféře podnikové péče o pracující v době normalizace (výzkumy, různé podkladové materiály, odborné články a publikace i podklady pro realizaci doškolovacích kurzů pro sociální pracovníky) svědčících o roli a působení profesora Tomeše v této oblasti, je tato etapa zachycena stále ještě nedostatečně. Přitom byla etapou významnou, neboť právě v oblasti „podnikové“ sociální práce se v době normalizace dařilo legitimně rozvíjet a kultivovat profesi, která byla téměř zlikvidována, a čas v období tzv. „pražského jara“ na její úplnou obnovu nestačil.

*Text: PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.,
katedra sociální práce Filozofické fakulty
Univerzity Karlovy v Praze*

Podniková sociální práce nebyla v dějinách domácí sociální práce novinkou. Kořeny této činnosti zachytily kupř. A. Mailišová Szturcová a M. Špiláčková na příkladu Vítkovických železáren.² Známostou je Batova péče o zaměstnance a jejich rodiny. Či v Čechách stále ještě neznámý, nicméně v americké historii zmiňovaný František Vlček, rodák z jihočeské Budyne³, který ve vybudované továrně v Clevelandu uplatňoval v péči o zaměstnance prvky sociální práce i supervize. A mnozí další více či méně známí lidé, kteří položili svými praktikami i odbornými tezemi základy sociální práce v podniku. V době mezi dvěma válkami byly rychle se rozvíjející aktivity sociální péče o zaměstnance nazývány závodní sociální prací. V rámci poválečné obnovy státu se závodní sociální práce dostává i do osnov Vysoké školy politické a sociální jak v oblasti teoretické přípravy, tak i studentské praxe koordinované a vyjednávané Ústředím sociálních klinik. Poválečnou obnovu i velmi úspěšný rozvoj ukončily důsledky únorových událostí z roku 1948.

Byl to IX. sjezd Komunistické strany Československa (1949), který zahájil bol-

ševizaci sociálního státu a deklaroval, že socialismus vyřeší všechny sociální problémy. V důsledku toho byly sociologie a sociální práce prohlášeny za buržoazní přežitky a X. sjezd KSČ (1954) bolševizaci sociální práce umožnil dokončit. Po XII. sjezdu KSČ (1962), kdy bylo zřejmé, že socialismus jen svou prostou existencí všechny sociální problémy nevyřeší, byla započata reforma sociálního státu. To však bylo nad finanční možnosti státu, a tak péči o pracovníky zatížil podniky. Po politickém uvolnění a pražském jaru následovala okupace země sovětskými vojsky a nástup normalizace. Po dokončení politických čistek potvrdil XIV. sjezd KSČ jako hlavní linii korporativní sociální politiku. Podniky začaly rozvíjet bytovou politiku, závodní stravování, rekreaci, sociální služby a sociální práci, ke které později Federální ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo metodické pokyny. Podniky začaly organizovat domovy mladých dělníků (práce s mládeží), domovy pro osamělé matky a podnikové jesle a mateřské školky, domovy důchodců pro vlastní bývalé zaměstnance, sociální práce s osobami postiženými úrazem nebo nemocí z povolání, sociální práce v provozech.⁴

V počátcích opětovného rozvoje podnikové sociální práce stál i Igor Tomeš,

který v jednom z našich rozhovorů o minulosti vedených mezi přednáškami konstatoval: „Sociálním pracovníkem jsem se stal v důsledku okupace Československa sovětskými vojsky v roce 1968. Předtím jsem byl pět let mezinárodním úředníkem v Organizaci práce, pak komunisti trvali na tom, abych se vrátil domů. Měli strach, že tam zůstanu, a hrozili mi, že vyhodí tchána a tchyni z bytu. Já jsem starouškům nechtěl dělat problémy, a tak jsem se vrátil. To bylo v roce 1964. Pak jsem působil čtyři roky na Právnické fakultě UK, tam jsem dosáhl docentury, ale profesorem jsem již z politických důvodů jmenován nebyl. Já jsem totiž v lednu 1969 jako místopředseda Jednoty právníků na mezinárodním kongresu demokratických právníků ve Vídni vystoupil a na otázku, jak právníci hodnotí příchod a vstup ruských vojsk, respektive sovětských vojsk do ČR, řekl, že podle definice OSN to byla agrese. V důsledku toho jsem musel odejít z fakulty, dlouhou dobu jsem nemohl nalézt zaměstnání a živila mě žena. Po mnoha peripetiích jsem byl nakonec v září roku 1971 přijat na pozici sociálního pracovníka⁵ do odboru ekonomiky práce Technicko-ekonomického výzkumného ústavu hutnictví (TEVÚH) s tím, že budu podléhat úkolování generálního ředitelství. Pod to spadalo 14 fabrik, 120 závodů a já dostal jako první úkol kontrolovat, zda hajzlíky v nich dodržují předepsanou normu, a tak jsem 6 měsíců objížděl příslušné oblasti. Postupně jsem začal řešit mnoho dalších problémů různých fabrik jak v oblasti nábory a udržitelnosti nových zaměstnanců, fluktuace, tedy tzv. cikánských, dneska romských zaměstnanců, či nespokojenost se závodním stravováním i rekreací. Moje úspěšná řešení byla záhy oceněna a já byl z pozice sociálního pracovníka přesunut na pozici sociologa.“⁶

¹ Z připravované knihy Jak přežila sociální práce normalizaci na příkladu podnikové sociální práce, která by měla vyjít v roce 2019.

² Majlišová Szturcová, A. a Špiláčková, M. Sociální politika Vítkovických železáren do roku 1945. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016.

³ Český biografický slovník XX. století 3, 1999; The Enc. of Cleveland History.

⁴ Tomeš, I., Jak přežila sociální práce normalizaci (konferenční příspěvek). Mezinárodní seminář k výročí 80 let zavádění případové sociální práce v ČR, Praha 19. 5. 2015.

⁵ Nejprve jako sociálního pracovníka pro

potřeby GRHŽ, brzo po prvních úspěších mě však povýšil na sociologa, poté na výzkumného pracovníka a začátkem osmdesátých let, se souhlasem ČSAV, na vědeckého pracovníka.

⁶ Tomeš I., ústní sdělení. Praha: Katedra sociální práce FF UK, 30. 10. 2017.

Od roku 1974 financuje hutnictví železa (VHJ HZ) výzkumy rozvoje zdravotnických a sociálních služeb poskytovaných zaměstnancům: Bytová politika (1974), Zavodní stravování (1975), Závodní rekreace (1975) a Závodní zdravotnictví (1976). Z provedených analýz a průzkumů vyplynulo, že v hutních podnicích jsou početné skupiny pracovníků se sociálními problémy „zvláštního druhu“, které vyvěrají z porušení integrity osobnosti narušením rovnováhy (disfunkcí) biogenických, psychogenních nebo sociogenních faktorů.“ (s:2). Výstup proto obsahuje návrh rozvoje skupinové i případové sociální práce. Návrh navazuje na povinnost realizace sociálního programu vyhlášeného XV. sjezdem KSČ i na snahu o zvýšení atraktivnosti práce v hutním průmyslu, stabilizaci a rozvoj všech pracovních skupin pomocí řešení jejich specifických sociálních potřeb. Východiskem rozvoje sociální práce v podnicích Hutnictví železa byl pokyn personálního ředitele z roku 1974 k provedení sociální péče a činnosti sociálních pracovníků v podnicích.

Jako první byla identifikována a postupně naplňována potřeba standardizovat sociální práci podniků s jednotlivými sociálními skupinami: tedy s mladými pracovníky, vyučenci podniku, novými pracovníky, ženami ve spojení s mateřstvím, odloučenými pracovníky, vedoucími pracovníky, občany se změněnou pracovní schopností, pracovníky po pracovním úrazu a pozůstalými, pracovníky po návratu z nápravně výchovných zařízení, alkoholiky, absentéry, cikánským obyvatelstvem, pracovníky vyšších věkových skupin a důchodci atd. K tomu účelu bylo nutné zřídit poradní orgán personálního ředitele generálního ředitelství pro sociální práci, a to z vybraných odborníků podniku s větší zkušeností se sociální prací v hospodářské praxi v profesním složení sociální pracovník, lékař, psycholog, sociolog, právník (mezi tyto odborníky byl zařazen i Igor Tomeš).

Komplikací se ukázal fakt, že „sociální pracovník“ nebyla funkce, se kterou se počítalo v popisu funkcí uvedených v mzdových předpisech. Existující popisy obsahovaly pouze funkci referent pro kádrovou a personální práci, a to neslo své důsledky i pro společenské postavení a odměňování sociálních pracovníků v podnicích. Dalším se proto stal návrh napříště označovat sociální pracovníky, kteří se věnují sociální práci se skupinami pracovníků a jednotlivci v rámci personálního útvaru, jako „sociální referent“ nebo „sociálně právní referent“ se zařazením jako „referent kádrové a personální práce“ nebo „samostatný referent kádrové

a personální práce“ atd., podle dosaženého vzdělání a praxe. Tím byla také později odstraněna nesrovnatelnost, která vedla k interpretačním nejasnostem, i nesprávná praxe podceňující práci sociálních pracovníků. Podařilo se vytvořit předpoklad pro sjednocení mzdové praxe při zařazování a ohodnocení práce sociálních pracovníků, stejně jako standardizovat kvalifikační předpoklady pro sociální práci se skupinami pracovníků a jednotlivci.

Navrhované vzdělání sociálního referenta mělo být úplně střední odborné⁷ se zaměřením sociálně-právním nebo zdravotnickým. Ostatní absolventi pak měli mít povinnosti si takovou odbornost doplnit absolvováním postgraduálního kurzu na některé ze sociálně-právních škol. Od vedoucího oddělení sociální práce bylo očekáváno úplně vysokoškolské vzdělání nejlépe filozofické (směr psychologie) nebo právnické fakulty. Většina sociálních pracovníků v podnicích Hutnictví železa ale absolventem sociálně-právní školy nebyla. Požadavek na postgraduální vzdělávání se ukázal komplikovaným, protože numerus clausus přijímaných ke studiu byl výrazně nižší než poptávka samotná. Za účelem překlenutí nedostatku profe-

Požadavek na postgraduální vzdělávání se ukázal komplikovaným, protože numerus clausus přijímaných ke studiu byl výrazně nižší než poptávka samotná.

sionalit sociálních pracovníků hutních podniků se naskytl možnost zahájit na přechodnou dobu čtyřsemestrální sociálně-právní kurz v Hutnickém institutu, ve kterém by se postupovalo podle programu sestaveného s přihlédnutím k osnovám sociálně-právních škol a potřebám sociální práce v hutních podnicích. Pro vyšší věkové skupiny pak uspořádat zkrácený dvousemestrální kurz s akcentem na právní a sociálně-psychologické disciplíny. A souběžně s tím standardizovat informační systém a některá administrativní pravidla vedení agendy a evidence.⁸

Ve stejné době Igor Tomeš navázal spolupráci s Helenou Šalkovou z Federálního ministerstva práce a sociálních věcí a předsedkyní Sekce sociálních pracovníků, která se zabývala stejným tématem, a ve spolupráci s Otou Sedláčkem z Domu techniky v Pardubicích realizovali do vzdělávání sociálních pracovníků. Na rozvoji sociální práce v podniku se podílelo

mnoho odborníků, mezi nimi Imrich Vašečka a Helena Voleková, kteří se stali velmi významnými osobnostmi rozvoje podnikové sociální práce na Slovensku. Veškeré snahy zúčastněných pak vyústily i v Metodické doporučení federálního Ministerstva práce a sociálních věcí pro individuální a skupinovou práci v organizacích s tím, že se tak děje v rámci úsilí o zvýšení efektivnosti hospodářské činnosti a urychlení sociálně ekonomického rozvoje společnosti.

V definici sociální práce použité v metodice se uvádí, že:

- Je založena na poznatcích věd o člověku a společnosti, které se aplikují při předcházení nebo řešení náročných životních situací a sociálních problémů pracovníků, a to za jejich aktivní účasti.
- Jako sociální problémy a potřeby jsou uznávány ty, které byly sociálně relevantní, tzn. společensky uznávané a významné.
- Za určitých okolností se může i osobní problém či potřeba týkat zájmu společnosti a stane se sociálním, vyžadujícím její pomoc.
- Cílem sociální práce v organizacích je poskytování odborné pomoci při před-

cházení nepříznivým životním situacím, odstraňováním jejich příčin a následků a působením k harmonickému rozvoji osobnosti člověka.

- Specifikem je zaměření na ty jevy, které mohou ohrozit pracovní nebo společenské zařazení a uplatnění pracovníků, kvalitu jejich pracovních výsledků, vztahy k práci i mezilidské vztahy na pracovišti nebo v rodině, spoluúčast při vytváření podmínek pro plné pracovní uplatnění občanů, upevnování pracovní morálky a k formování socialistického životního způsobu.

Metodika sociální práce v organizacích byla založena na realizovaných výzkumech zaměřených na podnikové kolektivy pracovníků, vztahy v jejich rodinách, na život jejich dětí a starších občanů bývalých zaměstnanců s argumentem, že prokazatelně došlo k přesunu problémů z oblasti materiální do oblasti psychosociální,

⁷ V té době nejvyšší možné dosažitelné.

⁸ Tomeš, I. A Kálalová, I. Zdravotní a sociální služby ve VHJ HZ. Díl V. – sociální práce

v hutním podniku. Závěrečná zpráva výzkumného úkolu č. 5516. TEVÚH: Praha 1978.

tedy že problémy a potíže, které vzrostly, jsou psychického a sociálního rázu. A že nové situace přibývají v důsledku napětí působících poruch rovnováhy ve vztazích mezi lidmi. Proto byla sociální práce formulována jako profese s charakterem psychosociální pomoci při adaptaci jednotlivců a skupin pracovníků na pracovní a životní podmínky, při jejich výchově a sociálním dozrání, která se uskutečňovala formou diagnostických a sociálně terapeutických činností.

Výběr skupin a jednotlivců vyžadujících zvýšenou pozornost a pomoc ze strany organizace byl důležitým východiskem její sociální politiky. To však nemělo být přijímáno jako trvalé a neměnné. Kritéria výběru měla vyjadřovat sociální a ekonomické zájmy, zájmy organizací v sociální politice a její společenské funkce. Byla založena na hlubším poznání sociálně demografické a sociálně profesní struktury organizace v kontextu s hospodářskými úkoly a se záměry technicko-ekonomického a společného rozvoje, stejně jako na právních normách a vědeckých poznatcích. Právě toto zaměření mělo vést k postižení vnitřní struktury pracovníků kolektivu i složitějších potřeb jednotlivých pracovníků s cílem nepropadnout subjektivismu při výběru skupin a jednotlivců, na něž by se organizace dále zaměřovala.

Kritéria výběru umožňující diferencovanou péči organizace vycházela:

- Z ekonomicko-společenské priority pracoviště a potřeb pracovní stabilizace. To znamenalo, že se jednalo o pracovníky na pracovištích a v profesích zvláště významných pro chod organizace a její výsledky.
- Z psychofyzilogických zvláštností organismu a specifického postavení v reprodukčním procesu společnosti.
- Věku, zdraví, zvláštnosti národních kultur, morálního vztahu organizace, sociální situace a snížení pracovního a společenského přizpůsobení nebo ohrožení nežádoucími sociálními vlivy.

Aby mohla být sociální práce realizována v takto velkém rozsahu, bylo doporučeno při omezených personálních možnostech vybrat jen některé ze skupin, na které by se soustředila kritéria pro výběr těch, na které se má sociální práce prioritně zaměřit. Byla navržena velikost skupiny v organizaci, míra ekonomicky společenské efektivity zvýšené péče, nejvyšší míra ohrožení pracovního prostředí, nejmenší stabilizace, nejzávažnější sociální problémy, společensky politická prevence skupiny. Sociální pracovník měl mít odborné vzdělání, být politicky

vyspělý, mít odborné dovednosti a životní zkušenosti v jednání s lidmi i vhodné osobní vlastnosti.

Nezbytnost péče o zaměstnance v podnicích byla zdůvodňována řadou argumentů, přičemž mezi stěžejní byly řazeny argumenty humánní a společenské (deklarovaná snaha socialistické společnosti o všestranný a harmonický rozvoj osobnosti každého člověka), argumenty lékařské prevence nervových a duševních poruch a zároveň argumenty ekonomické s tím, že pouze pracovník vyrovnaný, s nerušeným osobním zázemím může pracovat spolehlivě a efektivně. Těžiště sociální práce v organizaci tvořily sociálně-právní služby, respektive poradenství pracovníkům, kteří nebyli schopni vyřešit si své sociální problémy, případně pro pracovníky, u kterých bylo pro podnik efektivnější, když nemuseli řešit složitý problém sami, protože tím bylo možné omezit nebo vyloučit nepřítomnost pracovníka v práci kvůli vyřizování různých záležitostí.⁹

Závěrem lze konstatovat, že činnost Igora Tomeše v Technicko-ekonomickém ústavu pro výzkum hutnictví položila základ znovuzavedení sociální práce v podniku i návratu sociálních pracovníků do této oblasti, což se například školské sociální práci dodnes nepodařilo. ■

Literatura:

- Majlišová Szturcová, A. a Špiláčková, M. *Sociální politika Vítkovických železáren do roku 1945*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016.
- *Český biografický slovník XX. století 3*, 1999; *The Enc. of Cleveland History*
- Tomeš, I., *Jak přežila sociální práce normalizaci (konferenční příspěvek)*. *Mezinárodní seminář k výročí 80 let zavádění případové sociální práce v ČR*, Praha 19. 5. 2015.
- Tomeš, I., ústní sdělení. *Praha: Katedra sociální práce FF UK*, 30. 10. 2017.
- Tomeš, I. a Kálalová, I. *Zdravotní a sociální služby ve VHJ HŽ. Díl V. – sociální práce v hutním podniku. Závěrečná zpráva výzkumného úkolu č. 5516*. TEVÚH: Praha, 1978.
- *Metodické doporučení FMPSV pro individuální a skupinovou práci v organizacích*.

⁹ Metodické doporučení FMPSV pro individuální a skupinovou práci v organizacích.

www.apicz.com

Automobily bez bariér.

- Bezbariérová vozidla pro převoz jednoho, nebo více vozíčkářů najednou
- Zvedací a nájezdové rampy
- Nástupní schůdky
- Úpravy sedadel
- Ruční ovládání pedálů

SVOBODA POHYBU

API CZ s.r.o. | Slapy 136 | CZ-391 76 Slapy u Tábora
T: +420 606 070 992 | E: info@apicz.com

INZERCE

Život pod vlajkou sociálního zabezpečení

*V roce 2016 vyšla pod hlavičkou odborného měsíčníku **Národní pojištění** (vydávaného Českou správou sociálního zabezpečení) publikace profesora **Tomeše 90 let sociálního pojištění v České republice. Součástí knihy je i rozhovor s profesorem Tomešem nejen o jeho kariéře. S laskavým svolením šéfredaktorky Národního pojištění Zdeny Bočarovové vám rozhovor přinášíme v původním znění.***

VYSTUDOVAL JSTE PRÁVNICKOU FAKULTU UNIVERZITY KARLOVY. JAK JSTE VLASTNĚ OBJEVIL OBLAST SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, SOCIÁLNÍ POLITIKY VŮBEC?

JAKÉ BYLY VAŠE PROFESNÍ ZAČÁTKY?

Během studií jsem se věnoval financování místní veřejné správy. Na toto téma jsem napsal i svou diplomní práci, která byla fakultou oceněna jako nejlepší diplomka v roce 1955. Přitom jsem zjistil, že výrazná část veřejných financí regionální správy jde na sociální úkoly místní správy a zejména na různé sociální dávky. Tehdy mne zaujala místní správa sociálního zabezpečení. Měl jsem v úmyslu ucházet se o místo ve finančním úseku Státního úřadu sociálního zabezpečení (SÚSZ). Život tomu nepřál. Dostal jsem umístěnku do Chemlonu v Humenném, kde jsem měl vést investiční odbor. Jediné řešení bylo oženit se. Manžele nerozdělovali. Vzal jsem si dívku, se kterou jsem chodil 7 let a poté s ní strávil 60 let ve spořádaném manželství, než zemřela (2015). Uměla čtyři jazyky a měla umístěnku do advokátní kanceláře, která se zabývala zahraničními klienty. Zůstal jsem tedy v Praze.

Právnická fakulta mi okamžitě nabídla, abych nastoupil jako asistent buď na katedru ústavního práva, finančního práva, nebo občanského práva. Vybral jsem si katedru občanského práva, kterou vedl prof. Viktor Knapp, kde jsem měl učit sociální zabezpečení. Tehdy se pracovní právo spolu se sociálním zabezpečením učilo na samostatném oddělení katedry občanského a rodinného práva. Nastoupil jsem ještě o prázdninách, protože jsem byl oboustranný sirotek, čerstvě ženatý a potřebovali jsme peníze. Můj nástupní plat činil 1 100 Kč měsíčně.

Prof. Knapp byl můj první a přísný učitel. Mnoho jsem se u něj naučil. Donutil mne, abych své odborné studie začal studiem dějin sociálního zabezpečení, abych systému oboru pořádně porozuměl. Historické studie zahrnovaly i studium vývoje sociálního myšlení. Byly to hodiny strávené v knihovnách. Jsem mu za to dodnes

vděčný, protože na vývoji myšlenkových proudů a genezi jednotlivých institucí sociálního zabezpečení jsem pochopil obecnou zákonitost sociální ochrany. Už za dva roky se mi moje píle vyplatila.

PRACOVAL JSTE V INSTITUCÍCH RŮZNÉHO CHARAKTERU – POČÍNÁJE MEZINÁRODNÍ ORGANIZACÍ PRÁCE A PRŮMYSLOVÝM PODNIKEM KONČE, BYL JSTE PORADCEM NĚKOLIKA VLÁD. JAKÉ ZKUŠENOSTI JSTE V NICH NAČERPAL A CO JSTE SE V TOM ROZMANITÉM PROSTŘEDÍ NAUČIL?

Jakmile se předseda SÚSZ Evžen Erban doslechl, že se na právnické fakultě začalo učit sociální zabezpečení, projevil o mne zájem. Začala má spolupráce s jeho vědeckým tajemníkem Walterem Vergeinerem, českým Němcem, absolventem sociologie ve Velké Británii. Dobře jsme si rozuměli.

V roce 1957 se v Londýně konala konference Mezinárodní asociace sociálního zabezpečení, které se účastnily reprezentativní delegace členských států. Československou delegaci měl vést již zmíněný Evžen Erban. Mimo jiné se mělo jednat o zabezpečení v nezaměstnanosti. Pan Erban si mne zavolal a zeptal se, jestli umím anglicky. Po mé kladné odpovědi následovala další otázka, zda rozumím problematice nezaměstnanosti. Za komunistů byla povinností pracovat a nepracující byli (kromě matek s dětmi a důchodců) považováni za příživníky. Já jsem ale už nastudoval politiku vlády ČSR po první světové válce a o systémových problémech nezaměstnanosti jsem byl informován.

Jel jsem tedy s panem Erbanem do Londýna a tam (díky jeho známostem s lidmi v Labour Party) jsem se seznámil s mnoha odborníky. Byl jsem tlumočnickem, tajemníkem i odborným poradcem pro otázky nezaměstnanosti. Konferenci navštívil i lord Beveridge a spolu jsme pohovořili asi 30 minut o sociálním zabezpečení v ČSR. Seznámil jsem se s prof. Otto Kahn-Freundem z Oxfordu, tehdy uznávaným odborníkem na sociální pojištění, s Bria-

nem Abel-Smithem, asistentem prof. Richarda M. Titmuse z London School of Economics, a dalšími světově známými odborníky, jako byl např. Pierre Laroux, generální inspektor sociálního pojištění Francie, který formuloval francouzskou filosofii sociálního pojištění. Můj příspěvek o zaměstnanosti a nezaměstnanosti v komunistickém Československu byl kladně přijat, a to mi umožnilo s těmi pány udržovat kontakt i po návratu domů (prostřednictvím Erbanovy kanceláře).

Na konferenci byl i Leo Wildmann, Čech s britským pasem, generální tajemník pořádkující asociace, a Antonín Zelenka, český emigrant s rakouským pasem, ředitel odboru sociálního zabezpečení Mezinárodní organizace práce (MOP), oba světově uznávaní odborníci. Erban mne jim představil.

Všechny tyto známosti byly důležité pro můj další odborný růst. Tam se odstartovalo moje přijetí do MOP (přesněji do Mezinárodního úřadu práce při MOP) o dva roky později. Byl to raketový odborný start, jen dva roky po absolutoriu.

MOP vypsal konkurz na místo právníka, odborníka na sociální zabezpečení se znalostí cizích jazyků (angličtiny nebo francouzštiny). Přihlásilo se přes 200 lidí a výběr prováděla komise MOP, která přijela do Prahy. Konkurs jsem vyhrál, protože jako jediný jsem znal dějiny MOP a jeho ústavu (1921). Do MOP jsem nastoupil v lednu 1959 na pozici mladšího experta s kontraktem na dobu neurčitou.

V této roli jsem byl vyslán na 6 měsíců do Súdánu jako mezinárodní expert. Mým úkolem bylo zjistit podmínky pro zavedení povinného úrazového pojištění, a pokud tam podmínky jsou, navrhnout vládě věcný záměr zákona. Zjistil jsem, že zaměstnavatelé středních a velkých firem jsou cizinci, kteří nemají zájem platit pojistné za své dělníky, protože by jim to zvýšilo výrobní náklady. Jako cizinci museli skládat kauce do Súdánské národní banky. Navrhl jsem, aby se úrazové pojištění hradilo z úroků těchto kaucí. Závěrečná zpráva a navržený věcný záměr byly v MOP velmi pozitivně hodnoceny. Po návratu jsem byl povýšen na pozici staršího (senior) experta.

Chystal jsem se na další technickou pomoc, když mne české ministerstvo zahraničních věcí odvolalo s tím, že po 5 letech se musejí „diplomati“ vrátit domů a týká

se to i mezinárodních úředníků. Kolegové mi doporučovali, abych emigroval, ale tím bych ohrozil členy naší rodiny doma, a proto jsem resignoval a vrátil se. V Ženevě jsem navštěvoval přednášky ze sociologie na ženevské universitě. To se mi v dalším vývoji vyplatilo.

MOP mne po návratu do Československa krátkodobě zaměstnávala jako staršího experta. V roce 1964 jsem turecké vládě vysvětloval, že systém pojištění nezaměstnanosti se zavádí v době konjunktury, nikoliv v době recese ekonomiky. V době recese se hradí ze státního rozpočtu. V tomtéž roce jsem s delegací MOP jel do tehdejšího Leningradu (SSSR) a na mezinárodním semináři, pořádaném MOP a sovětskou vládou, jsem ministrům práce z Afriky vysvětloval mezinárodní principy demokratického sociálního zabezpečení.

Napsal jsem studii o modelech rodinných přídatků, která měla pozitivní mezinárodní ohlas. Proto jsem byl MOP v roce 1965 vyslán do Tokia, abych pomohl tamní vládě s věcným záměrem na zavedení přídatků na děti. Mou přítomnost využily university a požádaly mne o přednášky. Nemohly mne ubytovat v zahraničních hotelech, a tak jsem souhlasil, že budu bydlet v japonských. K mému překvapení byl hotel zadarmo, placený ze státního rozpočtu, nabízel i stravu zdarma. Pokoje neměly kliky a zámky, protože v Japonsku se přece nekradlo. Při návštěvě velké továrny jsem zjistil, že po každé hodině práce měli zaměstnanci pět minut přestávky, které využívali ke cvičení. Důvod byl, že se tím zvýšila produktivita práce.

V roce 1968 jsem pracoval na ukončení povinného spojení v Ugandě a Keni, které se neosvědčilo, a na jeho převedení do formátu sociálního pojištění založeného na průběžném financování. Tuto práci už jsem nedokončil, přišla sovětská vojska.

Při práci v MOP a následně pro MOP jsem dosáhl své odbornosti – naučil jsem se analyzovat, navrhovat věcné záměry zákonů, počítat ekonomické důsledky svých návrhů a vypracovávat pravidla pro administrativu sociálního zabezpečení (včetně práce s rezervním fondem).

Po návratu do ČSSR (1964) jsem odmítl Erbanovy návrhy na ředitelské posty a vrátil jsem se na právnickou fakultu, kde jsem habilitoval. Fakulta mne navrhla na místo místopředsedy Jednoty právníků. V lednu 1969 jsem jako delegát Jednoty vystoupil na mezinárodní konferenci právníků, která se konala ve Vídni, a označil příchod sovětských vojsk za agresí (podle definice OSN). Byl jsem propuštěn z fakulty, označen za revizionistu a měsíce jsem byl bez práce.

Tehdy Gustav Husák, který se postavil do čela normalizace, rozdával sociální benefity, ovšem v době, kdy československá ekonomika výrazně poklesla ve výkonech. Proto v roce 1970 usnesením ÚV KSČ byly sociální činnosti (péče o pracující) převedeny na podniky. Podniky na to nebyly připraveny. Neměly na to lidi. To byla příležitost pro mne. Pomocí právníků ÚRO, kteří mne znali, jsem získal místo sociologa ve výzkumném ústavu hutního průmyslu (TEVUH) s úkolem propracovat systém péče o pracovníky v hutních podnicích. Na tomto místě jsem pracoval do prosince 1989. Pracoval jsem mezi dělníky ve 14 podnicích hutnictví železa, řešil jsem jejich sociální problémy a mnohému jsem se naučil. Vypracoval jsem metodu optimalizace vybavení péče o pracovníky podle počtu zaměstnanců a charakteru výroby. Metoda byla úspěšná a rozšířila se do dalších odvětví národního hospodářství.

V prosinci 1989 mi federální ministr práce a sociálních věcí v Čalfově vládě Petr Miller nabídl, abych mu dělal prvního náměstka. Přijal jsem tuto funkci do voleb. Nechtěl jsem být ani politikem, ani úředníkem. Chtěl jsem se vrátit na universitu. Mezitím mne prezident Václav Havel jmenoval profesorem.

Ve funkci na FMPSV jsem se svými spolupracovníky připravil řadu zákonů, kterými jsme demontovali sovětský model a postupně jej nahrazovali systémem demokratické sociální ochrany založené na principech sociálního pojištění. Jako první jsme zrušili osobní důchody komunistických pohlavářů a odstranili

diskriminační ustanovení v sociálním zabezpečení, zavedli pravidelné zvyšování důchodů podle inflace a demokratizovali sociální péči, abychom vytvořili prostor pro nestátní iniciativy.

Ze Ženevy jsem věděl, že tento proces je dlouhodobý a potřebuje jasnou strategii, aby byl úspěšný. Když Václav Klaus navrhl scénář ekonomické reformy, navrhli jsme my střednědobý scénář sociální reformy. Liberalizaci cen a mezd, kterou navrhovalo ministerstvo financí, jsme sociálně odstínili zavedením státního vyrovnávacího příspěvku, nezaměstnanost mladých matek jsme řešili zavedením rodičovského příspěvku a na chystanou privatizaci jsme se připravili zákonem o sociální potřebnosti (dnes hmotná nouze), kterým jsme vybudovali záchranou sociální síť.

V této funkci jsem se seznámil s pracovníky Světové banky a Evropského společenství (dnes EU). Jim se scénář sociální reformy i zavedená sociální opatření pro dobu přechodnou velice líbily a začali československé zkušenosti propagovat v jiných postkomunistických státech.

ZA 60 LET SVÉHO PRACOVNÍHO PŮSOBNÍ JSTE VYTVOŘIL DLOUHOU ŘADU ZAJÍMAVÝCH PROJEKTŮ V OBLASTI SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ PRO VLÁDY ZEMÍ PRAKTICKY ZE VŠECH KOUTŮ SVĚTA. UŽ JSTE NĚKTERÉ ZMÍNIL, ALE MOHL BYSTE PŘIDAT DALŠÍ? KTERÝ PROJEKT VÁM PŘINESL NEJVĚTŠÍ USPOKOJENÍ A KTERÝ NAOPAK ZKLAMÁNÍ?

V roce 1991 mi praskl vřed na dvanácterníku (již počtvrté) a lékař mi doporučil, abych z ministerstva odešel, protože mne tato práce stresuje. Bylo mi 60 let a tak jsem odešel do důchodu. V roce 1992 jsme spolu s Ing. Jaroslavem Berkou založili PERSONNEL. O moje služby se ucházela Světová banka, USAID (Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj) a ES (dnes EU), začal jsem jezdit do postkomunistických zemí, abych tam pomáhal se sociálními reformami. Tak jsem vypracoval strategii sociální reformy pro bulharskou a slovenskou vládu. Řešil jsem problémy důchodového pojištění v Uzbekistánu, Kazachstánu, na Ukrajině, Slovensku, v Litvě, Moldávii a Polsku. V Rusku jsem navrhl zdokonalení výběru pojistného. Připravil jsem návrh na sjednocení výběru pojistného a daně ze mzdy v Gruzii, na Slovensku a v Rumunsku. Navrhl jsem důchodové pojištění pro zemědělce v Moldávii. Pro ES (EU) jsem řešil otázky chudých lidí ohrožených hladomorem způsobeným velmi vysokou inflací v Litvě, důchodové připojištění v Estonu a přizpůsobování sociálního zákonodárství evropskému právu v Makedonii. V Řecku jsme řešili sociální souvislosti privatizace. Pro USAID jsem identifikoval aktuální sociální problémy v Arménii pro efektivní směřování americké pomoci. V Gruzii jsem řešil sociální důsledky privatizace zdravotnictví a připravil zákon o veřejném zdravotnictví.

V Řecku bylo jediným řešením pro pojištění zemědělců zvýšení pojistného. Tomu se však zemědělci bránili. Tak jsme se zvýšením pojistného navrhli rozšíření krytí o škody způsobené krupobitím. Zemědělci byli spokojeni a ani si neuvědomili, že v Řecku za posledních 50 let k žádnému krupobití nedošlo.

Světová banka mne poslala jako experta do Íránu, kde jsem pomáhal zdokonalovat sociální pojištění a připravil sekularizaci sociální pomoci, která do té doby byla poskytována v mešitách. Byla to velká zkušenost, protože jsem zjistil, že jen 10 % populace jsou lidé, kterých se svět bojí (většinou Arabové), a 90 % jsou mírumilovní Peršané, kterým Arabové islám vnutili a jimž vládou. Strávil jsem tam třikrát čtyři měsíce. Připadal jsem si jako za komunismu u nás, kdy malá skupina vládla a terorizovala většinu, která vedla dvojí život – jeden veřejně požadovaný, poslušný vládě, a na druhé straně soukromý, často velmi odlišný od veřejného.

V Bulharsku jsem pomáhal s formulací strategií sociální reformy. Tam jsem měl zajímavou příhodu. Ráno jsem přišel na ministerstvo a před ministerstvem byla demonstrace za zvýšení minimální

mzdy. Všiml jsem si, že demonstrovali vesměs starší lidé. Zjistil jsem, že to byli důchodci, kteří měli minimální důchod svázaný s minimální mzdou. Tam jsem pochopil, že se minima nesmějí vázat. Každé má své principy růstu. Musí však být v proporcii. Se stejným případem jsem se později setkal v Litvě.

Největší zkušenosti jsem nasbíral v Albánii. Strávil jsem tam na projektech 12 let. Poprvé jsem tam jel s delegací Světové banky v roce 1992, když tam hrozil hladomor, lidé si demokracii pletli s anarchií a před hladem masově emigrovali do Itálie, která problémy vlastními silami nezvládala. Byla to „tabula rasa“, kde jsem mohl uplatnit své nápady. Do Albánie se z ostatní Evropy vozily potraviny. Jejich rozdělování bylo svěřeno italským horským myslivcům. Byla obava, že by Albánci potraviny „zašmelili“ (zkušenosti z Arménie po zemětřesení). Ze zkušenosti z Etiopie jsem věděl, že dlouhodobá „bezplatná“ humanitární pomoc rozvrací místní trh a tradiční společnost. Navrhl jsem, aby se potraviny prodávaly a utržené peníze aby se odevzdaly chudým v sociálních dávkách. Osvědčilo se to, stabilizovaly se ceny na trhu a o chudé bylo postaráno. Pak jsem navrhl dávky v nezaměstnanosti, národní úřad práce, sociální pojišťovnu, zákoník práce a nakonec zdravotní pojištění a veřejnou zdravotní pojišťovnu. Po špatných zkušenostech v ČSFR jsem zavedení zdravotního pojištění fázoval: v první fázi zdravotní pojištění hradilo léky, které poskytoval privatizovaný farmaceutický průmysl. Ve druhé fázi se privatizovaly ordinace všeobecných lékařů a pojišťovna hradila náklady na jejich služby. Ve třetí fázi se privatizovala odborná zdravotnická péče a pojišťovna hradila tyto služby. Pojišťovna byla jen jedna – žádná pluralita. Soukromým pojišťovnám se povolilo nabízet nadstandardní péči. Tento proces trval 10 let a osvědčil se.

Albánie byla mou laboratoří. Tam jsem si vyzkoušel, co může smysluplně fungovat, a co ne. I Albánci byli se mnou velmi spokojeni a prezident Berisha mi udělil vysoké státní vyznamenání: zlatý řád Naim Frashëri.

Když jsem dovršil 80 let věku, skončil jsem se zahraničními expertízami i s poradenstvím. Už mne vyčerpávaly. Věnoval jsem se jen výuce na Univerzitě Karlově a psaní knih. Slíbil jsem svým přátelům, že až skončím s poradenstvím, sepišu své odborné poznatky.

UŽ JSTE O MNOHÝCH HOVOŘIL, ALE JISTĚ BYLI I DALŠÍ LIDÉ, KTERÍ OVLIVNILI VAŠI PROFESNÍ DRÁHU.

JAKÉ ZAJÍMAVÉ OSOBNOSTI JSTE JEŠTĚ POZNAL, AŽ UŽ U NÁS, NEBO VE SVĚTĚ?

Jak už jsem uvedl, prvním mým učitelem byl Viktor Knapp, který mne naučil psát vědecké články. Druhým mým učitelem byl můj šéf v Ženevě – Antonín Zelenka, který mne naučil analyzovat sociální situace, navrhnout řešení a prognózovat pravděpodobné sociálněpolitické dopady mých návrhů. Naučil mne předvídat rizika. Třetím byl Nicolas Barr z London School of Economics, který mne naučil psát do mezinárodních časopisů. Ostatní jsem už zvládal sám a učil se ze zkušeností získaných při realizaci projektů.

Potkal jsem se se stovkami zajímavých odborníků, s ministry a předsedy vlád v zemích, kde jsem pracoval. Už jsem zmínil setkání se sirem Beveridgem, Otto Kahn-Freundem, Brianem Abel-Smithem. Spolupracoval jsem s ředitelem Světové banky pro Evropu Ralphem Harbinsonem, s odborníky OECD Standingem a Fischerem a dalšími.

AČ JSTE SE NARODIL V BRNĚ, VAŠE DĚTSTVÍ A MLÁDÍ BYLO SPOJENO SE ZEMĚMI VÝCHODNÍ ASIE, KDE JSTE SE UČIL PRVNÍM KRUČKŮM I SLOVŮM – KOLIKA JAZYKY TO VLASTNĚ MLUVÍTE A JAK VÁM JEJICH ZNALOST POMÁHALA V PRÁCI?

Otec, který uměl 8 jazyků (aktivně), byl zaměstnán Škodovými závody na jejich pobočce v Šanghaji. Máma mne porodila v Brně. Když mi bylo 6 měsíců, vydala se matka se mnou do Šanghaje. Všichni jí to rozmlouvali, ale ona chtěla dodržet dohodu s tátou. Cesta Suezským průplavem a Indickým oceánem trvala 6 týdnů. Asijské podmínky byly tehdy pro Evropany velmi náročné, a tak po třech letech pobytu měli nárok na delší dovolenou v zemi původu. V létě nás otec posílal na dovolenou do Koreje, protože v Šanghaji bylo nesnesitelné. V roce 1937 napadli Japonci Šanghaj a otec pobočku Škodovky přestěhoval do Hongkongu. Nám vzkázal, abychom se vrátili do Čech. Jeli jsme vlakem přes Sibiř. Cesta trvala 14 dní do Moskvy, pak dál přes Varšavu do ČSR. Bylo mi 6 let a moc si toho nepamatuji.

Po okupaci ČSR Hitlerem nás otec vyzval, abychom přijeli za ním do Hongkongu, aby v dobách zlých byla rodina pohromadě. Dostat se z okupovaného Československa nebylo lehké, ale povedlo se to za podmínky, že máma podepsala revers, že se nikdy do Čech nevrátí.

V prosinci 1941 Japonci napadli Hongkong, otec narukoval do britské armády, byl zraněn, zajat a deportován do dolů

v severním Japonsku. Bydleli jsme na pevnině (ve čtvrti Kowloontong). Japonci zaútočili na Hongkong z pevniny, a tak nás kanadští vojáci evakuovali. Utíkali jsme na ostrov Viktorie jen se šperky a jídlem v baťoše. Šperky nás nějaký čas živily. V prosinci 1942 nás Japonci zavřeli do sběrného tábora jako manželku a děti britského vojáka, tam jsme strávili čas do osvobození v září 1945. Ženy zvláště, děti zvláště. Staral jsem se o svého mladšího bratra.

Otce osvobodili Američané. Měl tyfus a tak jej letecky přepravili do ústřední vojenské nemocnice v Manile. Rodina se sešla až v únoru 1946. Vrátili jsme se do ČSR. Na následky válečných útrap otec zemřel v roce 1951 a matka v roce 1953. Já jsem se opět staral o svého tehdy ještě nezletilého bratra. Matce jsem slíbil, že se postarám, abychom oba vystudovali vysokou školu. Podařilo se to, i když to nebylo lehké. O sobotách a nedělích jsem skládal uhlí na žižkovském nádraží, abychom se uživil.

V životě jsem měl tu výhodu, že jsem mluvil několika jazyky. Německy jsem se naučil už v 5 letech v Šanghaji, protože jiná než německá mateřská škola nebyla k dispozici. Bydleli jsme v německé koncesi. O dovolených v Koreji jsem se od dětí bělogvardějců naučil rusky, takže jsem při cestě transsibiřskou magistrálou neměl s dorozumíváním problémy. V šesti letech jsem se učil česky; doma jsme česky mluvili, ale musel jsem se naučit číst a psát. Po útěku před Hitlerem jsem se v Hongkongu naučil anglicky a chodil tam do anglického gymnasia. V Ženevě jsem se naučil francouzsky. Taky jsem žvatlal čínsky – kantonským dialektem – a po dobu práce v Egyptě a Súdánu jsem se naučil žvatlat arabsky. Po otci jsem zdědil dar k učení jazyků – odposlech. Při práci v MOP jsem četl ve všech slovanských jazycích.

JSTE UŽ DLOUHO STAROBNÍM DŮCHODCEM, ALE PŘESTO STÁLE PRACUJETE, PŘEDNÁŠÍTE NA UNIVERZITĚ, PUBLIKUJETE. NEUSTÁLÁ ČINORODOST JE VÁM EVIDENTNĚ VLASTNÍ, STEJNĚ JAKO POTŘEBA STÁLE SE UČIT A ROZVÍJET. NEBO UŽ „VÍTE VŠECHNO, CO VĚDĚT POTŘEBUJETE“?

Odešel jsem do starobního důchodu, jakmile jsem dosáhl důchodového věku (1991). Podle tehdy platných předpisů jsem musel rozvázat pracovní poměr s právnickou fakultou. Pro mne to bylo řešení mé zdravotní situace (počtvrté mi praskl vřed na dvanácterníku, měl jsem třikrát zápal plic). Podle tehdejších předpisů jsem mohl pracovat v režimu samo-

statně výdělečné osoby. Nejprve jsem zkusil advokacii, ale to mne nebavilo. Proto jsme s Ing. Berkou založili již zmíněnou poradenskou firmu a začali pracovat na domácích a zahraničních projektech. Neměli jsme o klienty nouzi.

V této nové roli hlavního poradce jsem musel studovat dějiny a realie zemí, do kterých jsem vyjížděl jako expert. Naši klienti nás měli v oblibě, protože jsme nevnucovali „české“ či jiné evropské řešení problému, ale hledali takové, které bylo nejefektivnější pro danou zemi. To však vyžadovalo hodně učení z knih, z místních dokumentů a statistik i rozhovory s lidmi, nejvíce s těmi, kteří byli sociálními problémy postiženi.

Po změně předpisů důchodového pojištění jsem nastoupil na Filozofickou fakultu UK, na katedru, kterou jsem spoluzaložil. Tam působím dodnes. Učím české a evropské sociální právo a politiku a sociální správu, což vyžaduje rovněž neustálé učení. Člověk, který se přestane učit, odborně zakrní a stane se nepotřebným. Začne se nudit a zestárne.

V SERIÁLU UŽ MNOHÉ ZAZNĚLO, ALE PŘESTO SE ZEPTÁM ZNOVU: JAK VÍTE BUDOUCNOST SOCIÁLNÍ POLITIKY A SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ U NÁS I V NEJBLIŽŠÍM OKOLÍ? MÁME K DISPOZICI VŠECHNY POTŘEBNÉ NÁSTROJE K JEJICH ROZVOJI A POSÍLENÍ, UBÍRÁ SE VÝVOJ V TÉTO OBLASTI SPRÁVNÝM SMĚREM?

Asi vás nepotěším. Vidím budoucnost spíše v černých barvách.

Zaskočila nás digitální revoluce a nevíme si zatím rady s jejími sociálními následky, nejčastěji vyvolané odcizením lidí. Přináší výhody v komunikaci, ale bere lidem práci, tentokrát více úředníkům než dělníkům. Lidé musejí mít vyšší vzdělání, aby roboty a sítě ovládali. Budou se učit déle a ne všichni na to vzdělání dosáhnou, ať svou genetickou výbavou, nebo zdroji. Poroste nezaměstnanost obdobná té, která nastala, když stroje zavedené do výroby vytlačily řemeslo.

Rostoucí náročnost na kvalifikaci povede k větší polarizaci chudoby a bohatství. Vyžádá si to aktivizační formy řešení, jako např. nahradit dávky v nezaměstnanosti veřejnými službami za minimální mzdu, sociální dávky vyplácet v nezaměstnanosti jen těm, kdo se účastní rekvalifikačních kursů. Vyzkoušel jsem to v Albánii a funguje to.

Polarizační proces urychlují makroekonomové svou teorií růstu, takže považují i rostoucí zadluženost a inflaci za pozitivní jev, ačkoliv to ožebračuje ty nejchudší.

Zaskočilo nás stárnutí obyvatelstva, ačkoliv nás demografové již od druhé světové války varovali. Jenže politici jsou voleni na čtyři roky a střednědobé a dlouhodobé projekce a prognózy je nezajímají, protože předvídají problémy budoucích vlád, ve kterých oni již sedět nebudou. Přitom stárnutí obyvatelstva akceleruje s růstem kvality života. Vyvolává změny v sociálních strukturách, které vyžadují změny v nástrojích a aktivitách sociálního státu, ale nikdo se tím vážně nezabývá. Sociální ochrana se jen populisticky látá, často nesytemově. Lituji ty, kteří to po nás budou muset napravovat.

Mám obavy i ze stěhování střední třídy z Afriky a přední Asie. Žili z nerostného bohatství, o které přišli díky globalizaci. Pracovat většinou nebudou, přicházejí do Evropy pro sociální dávky. Jsou to mohamedáni. Pracoval jsem dlouho v Egyptě, Súdánu a Íránu a poznal jsem, že se cítí být nadřazení křesťanům a naše společenské hodnoty považují za naši slabost, naše zákony za nekvalitní, uznávají jen právo šaría. Žena je majetkem muže a má být zahalená. Obnažené ženy jsou pro ně prostitutky, a proto je v Německu osahávali. Strávil jsem mezi nimi (sám voják v poli) celkem dva roky. Oni nepřicházejí do Evropy pracovat a aklimatizovat se – to jsou jen výjimky. Oni chtějí bohatou Evropu ovládnout. Požadují dávky a bydlení, ale ne práci.

O tom by se dalo povídat dlouze a uvádět příklady ze života. Shrnu bych to takto: jestli se Evropa tomuto stěhování národů neubrání, skončí naše civilizace, stejně jako skončily civilizace před námi, které se staly bohatými, dekadentními, práci nechávaly pro ně podřadným národům, až je právě ony zlikvidovaly. Tak skončily všechny velké civilizace, jako např. Chetitě, Asyřané, Peršané, Egypťané, Řekové, Římané. Měli bychom se z dějinných zkušeností konečně poučit.

Zpět ale k sociální politice. Nároky na povinnou solidaritu porostou a rovnováha mezi plátcí a příjemci se ještě více naruší. Bude se muset šetřit a všechna populistická narušení systému povinné sociální ochrany bude nutné odstranit. Povede to k růstu sociálního napětí. Pravidla povinné solidarity, do které patří sociální pojištění, se budou muset výrazně očistit od nesmyslné štědrosti, která má vládám zajistit znovuzvolení. Švédové to už pochopili, a proto se politické strany dohodly, že nebudou voliče kupovat sociální štědrostí, které zaplatí daňový poplatník. Doufejme, že i jinde v Evropě, a především u nás, nastane v politických sférách podobné osvětlení.

Ptala se Zdena Bočarovová ■

Memorandum sociálních pracovníků k výročí 100 let sociální práce v ČR

Dne 12. 4. 2018 se ve starobyklých prostorách Primátorského salonku Staroměstské radnice uskutečnilo setkání u kulatého stolu k výročí 100 let sociální práce v ČR. Setkání se zúčastnili zástupci Asociace vzdělavatelů v sociální práci; profesní organizace sociálních pracovníků: Společnost sociálních pracovníků, Profesní komora sociálních pracovníků a Profesní svaz sociálních pracovníků; zástupci Magistrátu hlavního města Prahy, sociální pracovníci a další hosté. Účastníci akce se shodli na tomto společném memorandu:

My, sociální pracovníci ČR, zástupci střešních organizací, organizací vzdělavatelů v sociální práci a další odborníci

...**považujeme** za nepřijatelné snížení požadavků na kvalifikaci sociálního pracovníka, které by mělo za následek vyšší náklady státu na nápravu škod, které neprofesionálně vedené intervence způsobí.

...**jsme** přesvědčeni, že je ve veřejném zájmu, aby praxe sociální práce byla nadále vykonávána na nejvyšší možné úrovni, a to kvalifikovanými sociálními pracovníky, v souladu s platnou legislativou. Nositelé výkonu praxe sociální práce – sociální pracovníci jsou diplomovaní a vysokoškolsky vzdělaní odpovědní odborníci, kteří se dále celoživotně vzdělávají.

...**vítáme** obnovenou diskuzi nad podobou profesního zákona a nabízíme tímto spolupráci při jeho tvorbě. Profesní zákon musí směřovat k autonomii profese sociální práce, zaručit kvalifikační předpoklady napříč všemi oblastmi sociální práce v ČR a definovat garanta profesní etiky.

...**trváme** na tom, že sociální práce je:

- vysoce specializovaná pomáhající činnost, jejímž cílem je zvyšovat nebo stabilizovat kvalitu života lidí, u kterých je tato kvalita ohrožena nebo omezena;
- vykonávána kvalifikovanými sociálními pracovníky, a jako taková přináší zlepšování situace ohrožených osob a přispívá k jejich optimálnímu fungování ve společnosti;
- postavena na koncepci lidských práv a sociální spravedlnosti jako základních hodnotách;
- činnost, jež na všech úrovních směřuje k vyšší sociální soudržnosti, optimálnímu fungování společnosti a udržení zdravého společenského klimatu;
- ovlivňování společenského prostředí tak, aby neposilovalo nerovné podmínky.

Za účastníky akce: Mgr. Monika Havlíčková, PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D., Mgr. Petr Antoni, Mgr. Andrea Tajanovská, doc. PhDr. Peter Brnula, Ph.D., Mgr. Jan Klusáček, PhDr. Ivana Davidová, Mgr. Šárka Vlková, Mgr. Michaela Límová

V České republice dne 8. 5. 2018

Supervize v sociálních službách – Popelka, nebo královna plesu?

Přenesme se v duchu do své osobní budoucnosti. Je vám 80–90 let a nezdá se vám stárnete. Najednou už nezvládnete uvařit si jídlo, zapomínáte si je i ohřát, někdy nestíháte dojít na toaletu, přestože se to většinou podaří. Velmi špatně se vám chodí, máte berle, chodítka, na větší vzdálenosti už je nezbytný vozík. Sami si nic nevyřídíte, úřednice mluví příliš rychle a nesrozumitelně, něco po vás chce, ale tahle slova vám nic neříkají, je stále důležitější a zřetelně vystupují jen její netrpělivá slova „Tak souhlasíte? Ano? Tady mi to podepište!“ Podepisujete a až na chodbě se dozvíte od snachy, co se vlastně projednávalo. Nemůžete sami jezdit tramvají, nesejdete schody od vchodu do domu, nenakoupíte si. Cítíte stále víc, že pro rodinu není snadné o vás pečovat, jsou unavení, vy se nechcete domáhat pomoci, ale současně ji potřebujete víc a víc. Nezbyvá než se připravit na novou životní etapu a svolit se stěhováním do domova seniorů. Anebo jednoho dne upadnete a čeká vás dlouhé léčení zlomeniny krčku a následné doléčování na oddělení LDN. Bez přípravy.

Když budete mít hodně štěstí, přijmou vás ve vynikajícím domově pro seniory. Když ne, přijmou vás v nějakém jiném. Stáváte se klientem. Velmi pravděpodobně se ve vašem okolí začne objevovat velká spousta nových lidí. Hodně se střídají, začnete je rozlišovat podle oblečení, pro jistotu raději všem říkáte „sestřičko“. A pak

Text: Mgr. Alžběta Šustková,
MPSV ČR

PROČ POŘÁD ŘEŠÍME, ZDA SOCIÁLNÍ PRÁCI SUPERVIDOVAT, ČI NIKOLI?

Kolik napočítáme v této stručné, realistiky vykreslené představě námětů pro supervizi? Diskuze nad etikou péče začínají podobnými, ale i daleko otřesnějšími zkušenostmi z „domovů“, a končí často steskem nad málo honorovanou prací pomáhajících profesionálů, nedostatkem personálních kapacit a malým počtem ošetřovatelů na velký počet klientů – obyvatel zařízení. Nekladu si za cíl vyřešit tato systémová témata. Jen si dovolím na tomto místě možná trochu odvážně zapřemýšlet, co všechno systém umožní bez násobného zvýšení mezd. A protože se dotýkáme oblasti etiky, jako součást řešení jednoznačně vystupuje vhodná, častá a dobře vedená supervize.

Vyděme z předpokladu, že sociální pracovníci sociální služby se profesionalizují (srov. Matoušek, 2001). Téma supervize v sociální práci je stále živé, je předmětem stále nových absolventských prací, projektů a publikací. Je diskutovaným tématem i z koncepčního hlediska, přestože v našich podmínkách není aktuálně tak snadné přinést nějakou objevnou tezi. S lety praxe a výzkumu výkonu sociální práce se potvrzuje, že supervize je přínosná pro sociálního pracovníka, pro tým,

pro organizaci a v neposlední řadě (a zde si troufnu tvrdit, že zejména) i pro klienty, pro příjemce naší péče.

I přes veškerou edukaci je zarážející stále vysoký počet sociálních pracovníků, kteří nemají se supervizí žádné zkušenosti. Např. v anketě z roku 2008, kterou cituje Tošner (2017), vyjadřuje „dobré zkušenosti“ (přínos, náboj k práci, nové pohledy na problémy, pomáhá najít řešení) 220 respondentů oproti 39 respondentům s negativními postoji, ale 292 respondentů přiznává žádné nebo jen velmi malé zkušenosti. Otázkami přijímání supervize v týmu se zabývaly i Havrdová a kol. (2010 a 2011). Dnes, téměř o deset let později, není důvod předpokládat, že by se situace nějak dramaticky zlepšila. Chtěla bych se ve svém příspěvku mj. zaměřit na důvody, které způsobují, že je v naší práci stále tolik pomáhajících profesionálů z řad sociálních pracovníků, kteří si nemohou vytvořit na supervizi žádný názor, protože v jejich zařízení prostě neprobíhá nebo se koná tak sporadicky, že její incidence vytvoření jakéhokoli názoru ani neumožňuje.

SUPERVIZE V SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH – CO PŘINÁŠÍ POMÁHAJÍCÍM PROFESIONÁLŮM?

O supervizi se běžně hovoří ve spojitosti s prevencí syndromu vyhoření, vzdělá-

je tu „paní sociální“ – sociální pracovnice, která se za vámi vrací opakovaně. Řeší s vámi hlavně provozní záležitosti, věci kolem důchodu, příspěvku na péči, nového občanského průkazu a další. Je ale také jednou z mála, která se vás stihne zeptat i na to, jak se cítíte, jak se máte, co rodina, vnoučata... A tak se jí svěřujete. Že vám tady zakazují, abyste si v bufetu dali oblíbený zákusek. A vy byste si na něj přitom zašli i dvakrát denně. Některé sestřičky vám to dovolí, a některé ne. Že vás vrátný nechtěl pustit na výlet, ale vy celý život chodíte v neděli na výlety. Že jste zvyklí koupat se minimálně obden, ale na mytí na vás přijde řada jednou za týden. A ta milá žena vám začne povídat něco o cukrovce (přitom vy jste nikdy u žádných doktorů nebyli a je vám dobře), že si musíte to sladké hlídat, přece jim nechcete umřít. Že je tady přece pěkná zahrada, tak kam byste chodili. Mohli byste se ztratit a všichni by o vás měli starost, máte si počkat, až přijede rodina. Že není dostatek personálu na častější umývání klientů, ale možná se zkusí přimluvit. Mrkne na vás a znovu vám nabídne kroužky a aktivity. „Musíte se něčím zabavit,“ povídá. Ale vás nebaví cizí babky, malování porcelánu ani zpěv lidových písní. Nikdo vás nedonutí chodit dvakrát týdně cvičit, celý život jste necvičili... Chcete si zapnout televizi, párkrát týdně vidět děti a v pátek zajít na skleničku. Jenže tu vám tady nenalijí... Nikdo vám nerozumí.

váním a růstem. V praxi sociálních služeb bývají sociálním pracovníkům a dalším pomáhajícím profesionálům k dispozici týmové supervize, v případě potřeby (často jako benefit) lze sjednat supervizi individuální. *At' jsou cíle supervize formulovány jakkoliv, supervize v sobě zahrnuje tři různé funkce, jejichž vzájemným propojením k splnění cílů směřuje. Je to funkce podpůrná, vzdělávací a kontrolní.*¹

Pomáhající profesionálové skutečně potřebují **podporu**. Pracují s často velmi těžkými životními příběhy svých klientů, řeší zdánlivě neřešitelné a musí se rozhodovat velmi rychle. Široká paleta možností s sebou nese potenciální úzkost z diverzity řešení. Zvolila jsem správný postup? Jednalo se opravdu o tento domnělý jev? Nepřehlédla jsem něco? Otevřením případu na supervizi se otevírají i tyto otázky a s jejich pravdivým zodpovězením přichází buď pocit uspokojení a uklidnění, nebo podnět pro příští jednání v případě nebo při řešení obdobného tématu v budoucnu.

Zvláštním supervizním oříškem je jistota pomáhajícího profesionála, že svoji práci dělá dobře, a není tedy co řešit.

¹ Projekt K naplnění předpokladů pro výkon činnosti v sociálních službách, Registrační číslo projektu: CZ.1.04/3.1.03/22.00130, Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.

Může být příznakem mladické pýchy nebo profesního vyhoření stejně jako možnost, že již hovoříme se zkušeným matadorem, kterého opravdu při práci máloco zaskočí. Po pravdě řečeno, zkušený matadoři jsou si rizik vyhoření dobře vědomi, stejně jako svoji omylnosti.

Vzdělávací funkce je nepopíratelná, všichni jsme neustále v procesu učení. Předpokladem rovněž je, aby z tohoto aspektu pro nás supervizor představoval dostatečnou autoritu. Možná se u zkušených profesionálů v oblasti sociální práce pouze přesune důraz více na funkci kontrolní oproti funkci podpůrné a vzdělávací. Už jste někdy slyšeli od některého ze svých kolegů, že by se rád dál vzdělával, ale není v čem, protože by všechno už mohl učit?

Za odmítnutím supervize daleko častěji stojí strach. Osobní nejistota, strach z výsměchu a pohrdání, pranýřování, popř. dalších postihů. Stud přinášet vlastní niterná témata, která se sice mohou odvíjet od klientského případu, ale otevírají i naše zapovězené třinácté komnaty a vytahují na světlo naše osobní bolesti. Ne každému pracovnímu kolektivu je možné natolik důvěřovat, aby byl supervizant ujištěn, že nikdo ze skupiny žádné informace nevynesou ven a že téma bude pro něj zcela bezpečné. V případě takového rizika je důležitá možnost probrat téma na individuální supervizi. Vztah k supervizi rovněž zvyšuje složení supervidované skupiny, zájem o supervizi a pozitivní postoje vedení k supervizi, místo jejího výkonu...

V neposlední (a možná dokonce v první) řadě stojí osoba supervizora. Jejím výběru je nutno věnovat pozornost: pro supervizní skupinu může být důležitá i skutečnost, zda se jedná o muže či ženu, jaký má supervizor výcvik, hodně napoví zkušenosti kolegů z podobného typu zařízení. Přesto se může stát, že supervizor skupině z nějakého důvodu nevyhovuje. Lze si před sjednáním dlouhodobé spolupráce domluvit jednu supervizi jako zkušební a teprve následně se domluvit, zda bude tato spolupráce pro obě strany vyhovující. (Více k osobě supervizora např. Kolářková in Matoušek a kol., 2003.)

Zásadní funkcí supervize je však **funkce kontrolní**. Získáváme přehled o vlastních emocích a sebekontrolu nad všemi kroky, které uděláme při doprovázení klienta. Nadhled supervizora nám umožní vidět případ i v jiném světle, z jiného zorného úhlu, nabízí jiné varianty řešení. Současně poskytuje zpětnou vazbu z hlediska etiky. Co jiného než řešení etických dilemat mů-

Zásadní funkcí supervize je však funkce kontrolní.

Získáváme přehled o vlastních emocích a sebekontrolu nad všemi kroky, které uděláme při doprovázení klienta.

žeme „rozklíčovat“ upřímnou odpovědí na supervizní otázky, které hledají smysl našich rozhodnutí, jednotlivých ustanovení v ústavním řádu a interních směrnících, na naše pocity a na domnělé pocity klientů? Zde dochází ke konfrontaci našich předpokladů s realitou našich klientů a v ideálním případě k následné korekci našich postojů.

SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK HOSTEM V PŘIROZENÉM PROSTŘEDÍ KLIENTA

Za specifikum sociální práce považuje Řezníček (1997) požadavek osobního nasazení pracovníků při řešení problémů jejich klientů. Základním stavebním prvkem této práce je kontakt, jistota, že dojde k efektivní komunikaci, jejíž prostřednictvím budeme moci efektivně intervenovat v případě, a je jedno, která z metod bude v konkrétním řešení nejvhodnější. Přirozené prostředí klienta, který je v ústavní péči, současně představuje pracovní prostředí pro pomáhajícího profesionála, čímž vznikají různé disonance. Pokud jdeme za klientem do terénu (typické je například sociální šetření u klienta doma nebo na jiném místě, kde se obvykle zdržuje), jedná se opět o klientovo přirozené prostředí, kde platí jeho pravidla. Obecně vžitá představa nebo osobní norma sociálního pracovníka musí v takovém případě ustoupit do pozadí (blíže Zahradník, 2007). Celý proces kontaktu je pro sociálního pracovníka nesmírně náročný, vyžaduje celkově připravenou, zdravou osobnost se všemi předpoklady k výkonu odbornosti sociální práce. „Asi nejdůležitějším specifickým nástrojem kontaktní práce je schopnost zvědomování dějů, reflexe procesu, sebereflexe a schopnost uplatnit tyto nové kvality při utváření vztahového pole.“ (Zahradník, 2007, s. 170) K možnosti diference na vnitřního pozorovatele dějů a pozorovaného ve vztahu ke svému vnitřnímu obsahu nám přináší mnoho možností následná supervize. Ne vždy se podaří sociálnímu pracovníkovi zaměřit pozornost správným anebo prospěšným směrem.

Právě při supervizi je pak možné rozpoznat, k čemu vlastně došlo, zda byl přesto uspokojivě navozen kontakt a jak je možné v případové práci postupovat dále.

Diskuze o pevném ukotvení supervize v zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, je znovu otevřená díky pokračující práci na jeho novelizaci. Supervize, která by měla stát v centru veškerého profesního rozvoje sociálních pracovníků a dalších pomáhajících profesionálů v sociálních službách, kteří jsou v přímé práci s klienty, se téměř vždy krčí na posledních několika stranách učebních textů pro studenty, společně s etikou, která je studenty brána jako okrajová filosofická disciplína. Supervize, po které tolik volá stav školství a zdravotnictví, dosud není dostupná ani odborníkům, pro něž je primárně určena. Zdá se být opravdu tajemnou Popelkou, krásnou, pracovitou a mravnou. Pojdme společně doufat, že již odložila umouněnou misku s hrachem a sazemi a právě si zkouší střevec z rukou prince. ■

Použitá literatura:

- Havrdová Z. a kol.: *Hodnoty v prostředí zdravotních a sociálních služeb*. UK FHS: Praha, 2010.
- Havrdová Z. a kol.: *Kultura organizace a supervize ve vzájemném působení*. UK FHS. Praha, 2011.
- Kopřiva, K.: *Lidský vztah jako součást profese*. Portál: Praha, 1997.
- Matoušek, O. a kol.: *Metody a řízení sociální práce*. Portál: Praha 2003.
- Matoušek, O. a kol.: *Základy sociální práce*. Portál: Praha 2001.
- Řezníček, I.: *Metody sociální práce*. Slon: Praha 1997.
- Tošner, J.: *Supervize v sociální práci*. Dostupné z: <http://www.socialninovinky.cz/novinky-v-socialni-oblasti/540-supervize-v-socialni-praci> (2017).
- Zahradník, M.: *Kontaktní pracovník a jeho kompetence v sociálním poli*. In *Kontaktní práce. Antologie textů České asociace streetwork*. ČAS: Praha, 2007.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Článek byl vydán v rámci projektu MPSV – „Systémová podpora profesionálního výkonu sociální práce II“, reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0003751, financovaného z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost a státního rozpočtu České republiky.

Diskriminace v přístupu k bydlení

Důstojné bydlení je základní lidskou potřebou¹, jejíž uspokojení je předpokladem zapojení člověka do společnosti. Sociální pracovníci a pracovníci často pomáhají lidem v nepříznivé sociální situaci odpovídající bydlení nalézt a případně i udržet. Vzhledem k tomu, že v České republice stále neexistuje systém sociálního bydlení, jedná se o úkol nelehký. Někteří lidé nemohou bydlení získat v důsledku diskriminace, které se dopouštějí jak soukromí pronajímatelé, tak realitní kanceláře. Dokonce se diskriminace někdy dopouštějí i obce, které hospodaří s veřejným majetkem. Veřejný ochránce práv se diskriminací v přístupu k obecnímu bydlení zabýval již v Doporučení² z roku 2010, které je stále aktuální. Cílem tohoto článku je pomoci sociálním pracovníkům a pracovníkům diskriminaci v přístupu k bydlení (soukromému i obecnímu) rozpoznat a naznačit cesty, jak se tomuto protizákonnému jednání bránit.

Text: Mgr. Eva Nehudková,
právníčka, Kancelář veřejného
ochránce práv

V minulém čísle jste se mohli dočíst o diskriminaci v oblasti vzdělávání. V rámci řešení případu paní Lenky jste se mohli mimo jiné dozvědět, z jakých důvodů a v jakých oblastech života je diskriminace podle antidiskriminačního zákona³ zakázána. Nyní přinášíme kazuistiku z oblasti bydlení. Nejčastěji se setkáváme s diskriminací Romů v přístupu k bydlení, ale také cizinců (občanů EU i zemí mimo EU), případně rodičů s dětmi nebo osob se zdravotním postižením.

KAZUISTIKA

Paní Anna Horváthová (60 let) bydlí na soukromé ubytovně se svojí dcerou s těžkým zdravotním postižením (40 let) a dvěma vnoučaty (5 a 11 let), které má v pěstounské péči. Za malý plesnivý pokoj platí měsíčně celkově 11 000 Kč. Paní Anna je již ve starobním důchodu a ze všech sil se snaží nalézt pro rodinu lepší bydlení.

Jakmile paní Anna zavolá na inzerát na pronájem bytu a představí se, zpravidla hned následuje dotaz, zda je Romka. Když

odpoví kladně, dozví se od realitního makléře či makléřky, že je jim to moc líto, ale majitel bytu si „Romy nepřeje“. Jednou se jí stalo, že ji pronajímatel odmítl, protože nechtěl v bytě děti a člověka se zdravotním postižením.

Paní Anna opakovaně žádala o pronájem městského bytu. Město ji však odmítá zařadit do pořadníku, protože v pravidlech pro pronájem městských bytů je stanovena podmínka, že o městský byt může žádat jen „ekonomicky aktivní“ osoba, která nemá příjem ze sociálních dávek. Paní Anna je ze situace zoufalá, proto se obrátila s žádostí o pomoc na sociální pracovníci.

Zkuste si, jak byste zodpověděli následující otázku:

1. Může si pronajímatel vybrat nájemce podle jakýchkoli kritérií?

Jakmile pronajímatel nemovitosti vstoupí do veřejného prostoru, tj. například vyvěsí inzerát na internet nebo nabízí nemovitost prostřednictvím realitní kanceláře, musí dodržovat zákaz diskriminace.⁴ Znamená to, že v žádném případě nesmí znevýhodňovat zájemce o byt kvůli jejich rase, etnickému původu

či národnosti. Použití rasy nebo etnického původu k rozlišování lidí pošlapává lidskou důstojnost, proto antidiskriminační zákon chápe tato kritéria jako zvláště nepřijatelné důvody rozlišování. Pronajímatel dále nesmí znevýhodňovat zájemce o pronájem nemovitosti z důvodu pohlaví (včetně těhotenství, rodičovství či pohlavní identifikace), sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, pokud pro takové rozlišování nemá rozumné odůvodnění.⁵

Pokud pronajímatel zadá realitní kanceláři diskriminační požadavek, dopustí se diskriminace ve formě navádění.⁶

Je zcela v pořádku, pokud pronajímatel zjišťuje příjmovou situaci potenciálního nájemníka, počet osob, které budou v bytě bydlet (z hlediska přiměřenosti k velikosti bytu), případně předchozí platební historii.⁷ Tato kritéria nijak nesouvisí se zakázanými diskriminačními důvody.

Pronajímatel či realitní kancelář nemůže odmítnout paní Annu proto, že je Romka, ani proto, že její dcera trpí zdravotním postižením. Může požadovat, aby počet osob byl přiměřený velikosti bytu. Pokud je však byt dostatečně velký, nemůže pronajímatel ani realitní kancelář odmítnout paní Annu kvůli tomu, že pečuje o malé děti, jednalo by se o diskriminaci z důvodu rodičovství.⁸

2. Dopustí se realitní kancelář diskriminace, pokud pouze plní přání majitele, že si nepřeje pronajmout byt lidem romského původu, rodinám s dětmi nebo osobám se zdravotním postižením?

Ano, pokud realitní kancelář (nebo realitní makléř/makléřka) odmítne zprostředkovat pronájem jen proto, že je osoba romského původu, pečuje o děti nebo trpí zdravotním postižením, poruší

¹ Např. článek 11 odst. 1 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, vyhlášeného pod č. 120/1976 Sb.; článek 16 Evropské sociální charty, vyhlášené pod č. 14/2000 Sb. m. s., a článek 4

4 Dodatkového protokolu k Evropské sociální chartě, vyhlášeného pod č. 15/2000 Sb. m. s.

² Doporučení veřejného ochránce práv k naplňování práva na rovné zacházení s žadateli o pronájem obecního bytu ze dne 9. března 2010 sp. zn. 22/2010/DIS/AHŘ, dostupné: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2590>.

³ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před

diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Ustanovení § 1 odst. 1 písm. j) antidiskriminačního zákona.

⁵ Jako příklad legitimního rozlišování, které není diskriminací, lze uvést situaci, kdy pronajímatel pronajímá studentský pokoj v bytě, kde žijí samé studentky, a na základě jejich přání hledá další ženu – nájemkyni. Spolubydlení do značné míry znamená sdílení soukromého prostoru. V případě jiných důvodů rozlišování než je rasa, etnický původ a národnost by podle antidiskriminačního zákona výběr spolubydlícího například

blízkého věku či stejného pohlaví pravděpodobně sledoval legitimní cíl za použití přiměřených a nezbytných prostředků, a rozdílné zacházení by znaky diskriminace nenaplnilo.

⁶ Ustanovení § 4 odst. 5 antidiskriminačního zákona; blíže viz např. zpráva veřejného ochránce práv ze dne 10. září 2014, sp. zn. 112/2012/DIS/EN, dostupná z <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2000>.

⁷ Zde však může pronajímatel narazit na praktický problém, jak takovou informaci zjistit. Podobně je tomu v případě vyžadování referencí od předchozích pronajímatelů – zdaleka ne všichni nájemníci mohou takové

antidiskriminační zákon. Takové jednání je přímou diskriminací.⁹ Nezáleží na tom, jestli realitní kancelář diskriminuje na základě vlastního rozhodnutí, nebo na základě přání pronajímatele.

3. Jak se lze bránit diskriminaci na soukromém trhu s byty?

Pokud se diskriminace dopustí podnikatel (realitní kancelář, případně i pronajímatel), může kdokoli podat podnět České obchodní inspekci. Diskriminaci může Česká obchodní inspekce pokutovat jako přestupek.¹⁰ Česká obchodní inspekce si může opatřit důkazy o diskriminačním jednání sama například tak, že

Vedle přímé diskriminace, která je zpravidla na první pohled zjevná, antidiskriminační zákon chrání i před diskriminací nepřímou.

inspektor zavolá na předmětný inzerát a představí se typicky romsky znějícím příjmením; poté může podle okolností hovor zopakovat jako neromský zájemce o byt. Obdobně může ověřit, zda dochází například k diskriminaci na základě pohlaví (rodičovství) nebo zdravotního postižení.

Dále se lze diskriminaci bránit podáním antidiskriminační žaloby k soudu. Žalovat lze jak pronajímatele, tak realitní kancelář, podle okolností konkrétního případu. Je jasné, že tato cesta pro řadu obětí diskriminace není vůbec jednoduchá.¹¹ Naštěstí se však již objevily případy, kdy soud přiznal oběti diskriminace na základě romského původu omluvu, finanční kompenzaci a náhradu nákladů řízení. České soudy se už zabývaly jak diskriminací, které se dopustila realitní kancelář¹², tak diskriminací pronajímate-

lem nemovitosti¹³. Přestože přiznané finanční kompenzace (20 a 60 tisíc korun) považují za velmi nízké, je důležité, že se již našli Romové, kteří byli v soudním řízení o antidiskriminační žalobě úspěšní. Je také nepochybné, že lze diskriminaci prokázat utajenou nahrávkou telefonického hovoru s realitní makléřkou či pronajímatelem; tyto nahrávky byly v obou případech klíčovými důkazy. Rozhovory týkající se pronájmu bytu totiž neobsahují projevy osobní povahy.¹⁴ V obou případech figuroval sociální pracovník či pracovníce, což ilustruje, jak důležitou roli při shánění bydlení lidem v obtížné sociální situaci hrají.

4. Je diskriminační podmínka města, že o pronájem bytu mohou žádat jen lidé ekonomicky aktivní, kteří nemají příjem ze sociálních dávek?

Ano, taková podmínka nepřímou diskriminuje například starobní, invalidní důchodce nebo rodiče samozivitele na rodičovské dovolené.

Vedle přímé diskriminace, která je zpravidla na první pohled zjevná, antidiskriminační zákon chrání i před diskriminací nepřímou. Tou se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z důvodu rasy nebo etnického původu, národnosti, pohlaví (včetně rodičovství), sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry nebo světového názoru osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto

ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.¹⁵

Podmínka, že o pronájem bytu mohou žádat jen lidé ekonomicky aktivní, kteří nemají příjem ze sociálních dávek, znevýhodňuje hned několik skupin chráněných antidiskriminačním zákonem. Kvůli dané podmínce nemohou prostřednictvím výběrového řízení žádat o byt lidé ve starobním či invalidním důchodu ani osamělí rodiče na rodičovské dovolené. Podmínka je proto podezřelá z hlediska diskriminace z důvodu věku, zdravotního postižení a pohlaví, kam spadá i rodičovství. Skutečnost, že tyto osoby nejsou ekonomicky aktivní, nemůže legitimně odůvodnit jejich plošné vyloučení z možnosti žádat o městský byt. Proto se jedná o nepřímou diskriminaci.

Vyloučit z výběrového řízení o městské byty prakticky všechny žadatele pobírající sociální dávky navíc postrádá smyslu, protože existují dávky, které jsou na bydlení přímo určené (doplatek a příspěvek na bydlení). Stát tímto způsobem kompenzuje nedostupnost bydlení, které je základní lidskou potřebou. Nadto jak u dávek pomoci v hmotné nouzi, tak v případě dávek státní sociální podpory lze využít institutu zvláštního příjemce, případně přímé úhrady dávky na bydlení pronajímateli (bez nutnosti souhlasu příjemce dávky). Riziko nezaplacení nájemného se tak v podstatě eliminuje.

5. Jak se lze bránit proti diskriminacím podmínkám pro pronájem obecního bytu?

Dohledovou působnost samostatné působnosti obcí, kam bydlení spadá, vykonává především Ministerstvo vnitra.¹⁶ V daném případě může kdokoli podat

reference získat, v České republice tato praxe není tak běžná jako například ve Velké Británii.

⁸ Pojem rodičovství je třeba vykládat široce, může proto jít i o pěstounskou péči, jako v případě paní Anny. KVASNICOVÁ, J., ŠAMÁNEK, J. a kol. Antidiskriminační zákon: Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-879-6, s. 154.

⁹ Ustanovení § 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona.

¹⁰ Za přestupek podle ustanovení § 24 odst. 7 písm. c) zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, může Česká obchodní inspekce uložit pokutu až do výše 3 000 000 Kč (ustanovení § 24 odst. 14 písm. c) zákona o ochraně spotřebitele).

¹¹ To vyplývá například ze Závěrečné zprávy z výzkumu veřejné ochrany práv. Diskriminace v ČR: oběť diskriminace a její překážky v přístupu ke spravedlnosti. Brno:

Kancelář veřejného ochránce práv, 2015, s. 119, dostupné na: <http://www.ochrance.cz/diskriminace/vyzkum/>.

¹² Zde sociální pracovník, který sháněl byt pro žalobce, jeho ženu a tři malé děti, kontaktoval realitní makléřku. Po diskuzi o velikosti bytu ve vztahu k počtu osob se makléřka zeptala na etnicitu. Po zjištění, že otec rodiny je Rom, sdělila, že nemá ani jednoho majitele, který by Romy chtěl. Přislíbila, že se ještě poptá, ale o pár dní později sdělila, že Romy nechce 99 % pronajímatelů a žádný byt pro rodinu nesehnala. Krajský soud žalobě nejprve vyhověl a žalobci přiznal omluvu i finanční kompenzaci ve výši 60 000 Kč, kterou rozhodl. Odvolací Vrchní soud v Olomouci rozsudek krajského soudu po třech a půl letech od incidentu změnil tak, že snížil přiměřené zadostiučinění za diskriminaci z 60 000 Kč na 20 000 Kč.

¹³ Jednalo se o případ, kdy pronajímatel sociální pracovníci jednajícím jménem své klientky telefonicky sdělil, že Romům byt nepronajme, ani „kdyby byli ze zlata“. Krajský soud rozhodl, že žalovaný pronajímatel se musí žalobkyni písemně omluvit, zaplatit jí finanční kompenzaci ve výši 60 000 Kč s příslušenstvím a uhradit náklady řízení. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. listopadu 2015 čj. 71 Co 164/2015 – 113.

¹⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2005 sp. zn. 30 Cdo 64/2004: „Osobní povahu – jak z logiky věci plyne – zpravidla nemají projevy, ke kterým dochází při výkonu povolání, při obchodní či veřejné činnosti.“

¹⁵ Ustanovení § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona.

¹⁶ U městských částí a městských obvodů územně členěných statutárních měst tuto působnost vykonává magistrát daného statutárního města.

ministerstvu podnět k doзору nad pravidly pro pronajímání městských bytů.¹⁷

Pokud Ministerstvo vnitra shledá rozpor pravidel se zákonem, vyzve obec ke zjednání nápravy. Nejedná-li příslušný orgán obce nápravu do 60 dnů od doručení výzvy, pozastaví Ministerstvo vnitra výkon pravidel pro pronajímání bytů, a současně stanoví obci přiměřenou lhůtu ke zjednání nápravy. Pokud ani ve stanovené lhůtě obec nápravu nezjedná, Ministerstvo vnitra podá návrh na zrušení podmínky soudem.¹⁸

Vedle cesty veřejnoprávního dozoru nad samostatnou působností se může obětí diskriminace bránit také soudní cestou. Ústavní soud jasně řekl, že pokud by soudy pominuly institut nepřímé diskriminace, jednalo by se o porušení práva na spravedlivý proces.¹⁹

JE DŮLEŽITÉ NEKLESAT NA MYSLI...

Přestože pravděpodobně většina z vás při shánění bydlení pro lidi v bytové nouzi propadá beznaději, je potřeba využít existující cesty obrany proti nespravedlnostem v systému. Diskriminace je jednou z těchto nespravedlností, která je zákonem zakázána. Nelze nadále tolerovat rozšířenou diskriminaci zranitelných skupin lidí na soukromém trhu s byty, proto neváhejte podávat podněty České obchodní inspekci. Pokud narazíte na diskriminační pravidla pro pronajímání obecních bytů, obraťte se na Ministerstvo vnitra. Jestliže na základě vašich podnětů zmíněným úřadům nedojde k nápravě, můžete se obrátit na veřejného ochránce práv.

Systémové řešení stávající situace je naneštěstí stále ve hvězdách. Na potřebu kvalitního zákona o sociálním bydlení je třeba nadále upozorňovat a prosazovat jeho přijetí; jinak se ho těžko dočkáme.

Držme pěsti těm městům a obcím, které se samy rozhodly tento problém řešit. Lze zmínit například úspěšné sociální projekty v Brně (Rapid Re-Housing a Housing First). Vedle toho existují ale i úspěšné programy podpory standardního bydlení osob v bytové nouzi některých nevládních organizací (např. organizace ROMODROM). Těm všem patří velký dík!

¹⁷ Slovy zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, se jedná o jiné opatření obce v samostatné působnosti.

¹⁸ Ustanovení § 124 zákona o obcích.

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 11. srpna 2015, sp. zn. I. ÚS 1891/13.

Kulatý stůl k problematice náhradní rodinné péče

Dne 17. května proběhl na Ministerstvu práce a sociálních věcí (MPSV) Kulatý stůl k problematice náhradní rodinné péče, který uspořádala Asociace poskytovatelů sociálních služeb (APSS) ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Kulatého stolu se zúčastnilo mnoho zástupců nejen doprovázejících organizací z celé České republiky, ale samozřejmě i zástupci MPSV, včetně náměstkyně sekce správních činností a sociální politiky MPSV Jany Hanzlíkové. Během velmi dynamického setkání bylo otevřeno mnoho důležitých témat, jež jsou palčivá pro naprostou většinu organizací věnujících se náhradní rodinné péči.

Text a foto: Mgr. Veronika Hotová, šéfredaktorka Listů sociální práce

Mezi nejzásadnější témata patřily role OSPOD a doprovázející organizace, kontrola a regulace sítě doprovázejících organizací, větší sourozenecké skupiny a zejména příbuzenská pěstounská péče. Ačkoliv na programu byla i další témata, vzhledem k obsáhlé diskusi byla posunuta na další Kulatý stůl, jenž se bude konat v září.

VÝSTUPY KULATÉHO STOLU V KOSTCE:

- OSPOD někdy nepředává provázející organizaci IPOD (individuální plán ochrany dítěte), popřípadě jej nepředává v dostatečné kvalitě. Je důležité diskutovat o možnostech řešení, možnostech podání stížnosti – APSS se obrátí na Svaz měst a obcí, aby toto téma více akcentovali.
- Regulace sítě doprovázejících organizací a možnost častého přehlašování pěstounů. Otevření diskuze – v příštích

Listech sociální práce bude otištěn článek Nepotřebujeme při doprovázení pěstounů regulace? K článku se vyjádří i zástupci OSPOD.

- Absence definice doprovázení. Pomohlo by doporučení, metodický pokyn, zvážit další postup na základě dohody s MPSV.
- APSS ve spolupráci s MPSV na podzim iniciuje realizaci poslaneckého semináře na půdě Poslanecké sněmovny na téma doprovázející organizace (edukace dobré × špatné praxe).
- Rozdělení pěstounské péče a pěstounské příbuzenské péče v rámci celého systému (jiná úroveň péče). Do jaké míry má stát kompenzovat péči o děti v příbuzenské péči?
- Uspořádání dalšího Kulatého stolu k náhradní rodinné péči a pokračování v odborné diskusi.

Podrobné výstupy z Kulatého stolu budou zveřejněny v časopise Sociální služby, jenž vychází 20. září.

Proč a jak zařazovat netradiční aktivity v kariérovém poradenství

„Běžný“ poradenský rozhovor spočívá v dialogu mezi poradcem a klientem, přičemž poradce obvykle používá techniky kladení otázek doplněné případně o standardizované dotazníky. V EKS chápeme kreativní techniky jako přirozenou součást tohoto procesu, tedy ne jako aktivitu navíc. Změnu vidíme spíše v přístupu, jakým je rozhovor veden. V praxi to probíhá tak, že např. v průběhu rozhovoru připravíme fotografie, obrázkové karty či pastelky a necháme klienta, aby ke svým myšlenkám či pocitům přiřadil symboly nebo barvy. A proč vlastně podobné techniky do poradenství zařazujeme a kde jsou limity tohoto přístupu?

Text: Bc. Markéta Cudlínová, lektorka a poradkyně EKS, www.ekskurzy.cz, vystudovala sociální práci a v EKS pracuje již 7 let jako lektorka kurzů osobního rozvoje a kariérová poradkyně. Lektoruje skupinové kurzy osobního a profesního rozvoje, které jsou určeny dlouhodobě nezaměstnaným a rodičům malých dětí. Je držitelkou certifikátu švýcarského kariérového modelu CH-Q v oblasti mapování kvalit a kompetencí a certifikátu Národního ústavu vzdělávání v programu Výchovné a kariérové poradenství E-kariéra+.

Kariéra v dnešním světě už dávno neznamená pouze postup na pomyslném kariérovém žebříčku, ale spíše celoživotní pracovní a studijní dráhu člověka. Kariérové poradenství se tak stalo běžnou součástí náplně práce i sociálních pracovníků, kteří pracují například s mládeží ohroženou sociálním vyloučením, migranty, nezaměstnanými klienty či matkami po rodičovské dovolené.

Ať už totiž pracujeme s dětmi, či dospělými, měli bychom v nich rozvíjet schopnost řídit si svůj profesní život. My poradci jsme tu od toho, abychom podali pomocnou ruku, ale respektujeme, že největším expertem na vlastní život je klient sám. Jen on by měl být schopen posoudit, která z možných cest budoucí kariéry je pro něj vhodná. S touto schopností se však člověk zpravidla nerodí. Aby v budoucnu dokázal rozpoznávat příležitosti, vyhodnocovat, které jsou pro něj nejvhodnější, dokázal si stanovovat realistické a dostatečně motivující kariérové cíle, znal své silné stránky a dokázal je uplatnit v pracovní praxi, musí nejprve porozumět sám sobě. Jinými slovy – dokázat se podívat na své minulé zkušenosti a umět se z nich poučit. Rozpoznat, co jsem se díky dané zkušenosti naučil, které kompetence uplatnil či jaká kritéria musela být splněna, aby se moje kvality mohly naplno uplatnit.

JAKÉ JSOU VÝHODY ZKUŠENOSTNÍHO UČENÍ A KREATIVITY?

Zkrátka, lidská bytost je komplexní a vše neodhalíme testováním či „pouhým“ rozhovorem. Dáme-li klientovi možnost podívat se pod naším vedením podrobně na zkušenosti, učíme ho, jak vyhledávat v budoucnu profesní příležitosti v souladu s jeho osobností a potřebami. Neučíme se však jen ve škole či na odborných kurzech, proto je dobré podívat se i na to, co nám daly zkušenosti neformální (z volnočasových aktivit, rodičovské dovolené, dobrovolnické činnosti atd.). A to je podle nás hlavní důvod, proč se vyplatí do poradenství zařazovat aktivity, které pracují s člověkem holisticky.

Dáme-li klientům prostor zamyslet se nad jejich kariérou trochu nestandardně, sami dochází k pochopení souvislostí, které jsou pro ně důležité, a posléze také sami najdou řešení. Je to proto, že v tvůrčím procesu automaticky dáváme prostor kreativní pravé hemisféře, kterou v běžném „praktickém“ životě potlačujeme, protože jsme vychovaní přistupovat k životu racionálně. Přitom právě v pravé hemisféře sídlí naše představivost a intuice, kterou kreativní techniky aktivizují a umožňují jít více „po podstatě“.

PRO JAKOU CÍLOVOU SKUPINU JSOU TYTO METODY VHDNÉ?

Za naši více než patnáctiletou praxi jsme dosud nenarazili na klienta, u kterého bychom mohli říci, že hravé aktivity a sebezkušenostní přístup v učení jsou pro něho vyloženě nevhodné. Realizovali jsme kurzy pro mladé rodiče, migranty, děti ze základních škol, nezaměstnané, čerstvé absolventy i osoby se základním vzděláním. Je ale důležité, abyste dobře znali svoji cílovou skupinu a její limity, stejně jako svoje vlastní limity poradenské, a podle toho si upravili každou aktivitu tak, aby vyhovovala klientům, se kterými pracujete (i vám samotným).

Netradiční aktivity

V posledních dvou letech jsme v EKS měli díky evropskému projektu „Hledejme po-volání“ možnost zdarma nabídnout rozvojové kurzy i v regionech pro dlouhodobě nezaměstnané a rodiče dětí do 15 let. A jaké aktivity se nám zde osvědčily?

JAK VYPADÁ KREATIVITA V PRAXI?

Kromě zraku a sluchu jsme se rozhodli zapojit během výuky a poradenství i další smysly účastníků – tedy čich, chuť a hmat. Pro tyto účely jsme si nashromáždili nejrozličnější předměty (například obálky pro evaluaci, vůně pro navození atmosféry, přírodní materiály) a práci s nimi jsme do kurzu průběžně zařazovali. Jednou z aktivit, která se nám při práci s touto cílovou skupinou velmi osvědčila, je například „zhmotňování“ cílů. Předtím než klienti svůj cíl verbalizují, dostanou přírodní materiály a mají možnost nejprve si výchozí situaci „vystavět“ a ujasnit si všechny osoby a faktory, které na budoucí cíl mají vliv. Potom předměty přesouvají tak, aby vystavěli „cílovou“ situaci. Nedávno to trefně okomentovala jedna klientka našeho kurzu: „...ještě dopoledne jsem si říkala, no jo, cíle, to už jsem dělala... co tady proboha budeme celý den dělat..., a teď, když jsem si rozestavěla svou situaci a dívám se, jak to mám vystavěné, vidím, že musím začít úplně jinde, že jsem na to celou dobu volila špatnou strategii...“

Velmi se nám osvědčila i práce s tzv. projektivními kartičkami, kterých existuje celá řada, či práce se symboly a kolážemi. Opakovaně se nám totiž potvrzuje, že jeden obraz vydá za tisíc slov, a proto je lze využít v libovolném tématu. S dlouhodobě nezaměstnanými nám například dobře fungovala vizualizace životních zkušeností formou „malovaného životopisu“. Klienti si pomocí barev či koláží ztvárnili svůj životopis a v následné reflexi se zaměřili na identifikaci důležitých životních milníků, na nichž lze dobře vysledovat, jakým způsobem přistupují ke změnám ve svém životě. V druhém kroku pak pojmenovali bariéry, které jim v přijímání změn mohou bránit. Následuje hledání cest, jak tyto bariéry odstranit či alespoň zmírnit. „Uvědomil jsem si, že většina změn v mém životě byla zcela neplánovaná. Mám rád jistotu a mým největším problémem je strach z neznámé situace. Když jsem si ale

nakreslil svůj životopis, najednou jsem uvědomil, kolik změn jsem už zvládl. Navíc většinu z nich s odstupem hodnotím jako pozitivní. Rozhodl jsem se, že na změny ve svém životě se zkusím dívat více jako na nové příležitosti, ne jako na hrozby," shrnul své dojmy z aktivity účastníků kurzu.

JAK SI NASTAVIT HRANICE?

Pastí kreativních aktivit je fakt, že jdou více „pod povrch“ než běžný poradenský rozhovor. A protože v našem životě nejsou jen krásné zážitky, ale i bolavé zkušenosti, měli bychom si být vědomi toho, že se pohybujeme na hraně psychoterapie. Co můžeme udělat pro to, aby netradiční

techniky a zkušenostní učení pomáhaly a nebyly přítěží?

V prvé řadě je důležité udržet pevnou strukturu. Je nezbytné mít nastavený jasný cíl, a to nejen kurzu (konzultace), ale i jednotlivých aktivit, a průběžně ověřovat, zda naše otázky stále ještě slouží danému cíli. A je tu ještě jedno hledisko, na které nesmíme zapomenout. Jsme kariéroví poradci, nikoli psychoterapeuti, a tyto dvě oblasti není dobré směřovat. Abychom si udrželi rovinu poradenskou, pomůže nám ujasnit si motivaci – proč se do netradičních aktivit a zkušenostního učení se svými klienty pouštíme. Pokud je tedy cílem poradenství například zma-

povat kompetence, pak společně s klienty hledáme tzv. „učící se momenty“. Neptáme se tedy na příčiny osobních problémů, ale na to, co si klient ze zkušenosti do budoucna odnáší (nová znalost, posílení stávající dovednosti, rozvoj talentu atd.). A i na negativní zážitky lze pohlížet pozitivně (díky čemu se mi podařilo situaci zvládnout?).

A na co ještě si dát pozor? Po každé aktivitě musí následovat důkladná reflexe. Ať zvolíme jakoukoli techniku, musíme mít na začátku jasný záměr a závěrem dát všem klientům prostor k reflektování, aby si z aktivity odnesli to potřebné do svých životů. ■

Katalog prací, povolání sociální pracovník a nové zařazení platových tříd

Obecně je vhodné zopakovat, že katalog prací určuje zařazení prací do platových tříd. Jedná se o nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „katalog prací“). Vlastní rozčlenění prací vykonávaných ve sféře veřejných služeb a správy do platových tříd se stanoví podle jejich složitosti, odpovědnosti a namáhavosti a je uvedeno v příloze katalogu prací.

Text: Mgr. Ilona Kolářová,
MPSV ČR

Příloha katalogu prací se dělí na tři části – A, B a C.

První část – písmeno A uvádí: Seznam povolání a rozpětí platových tříd, tabulkový přehled částí a dílů, do nichž se katalog prací člení, názvy povolání s jejich číselným označením a platové třídy, do nichž jsou práce těchto povolání zařazeny.

Druhá část – písmeno B uvádí: Zařazení prací do povolání a platových tříd, konkrétní práce jsou rozdělené do dvou skupin. V první jsou uvedeny příklady prací, které jsou vykonávány zpravidla u všech zaměstnavatelů a slouží k zajišťování hlavní činnosti, a ve druhé jsou práce, které jsou zpravidla předmětem hlavní činnosti zaměstnavatele ve veřejných službách a správě. Druhově zaměřené skupiny povolání jsou zpravidla ztotožňovány s jednotlivými obory veřejných služeb a správy.

Třetí část – písmeno C uvádí: Výklad některých pojmů pro účely přílohy, konkrétně je uveden obecný význam některých slov, která jsou důležitá pro zařazení prací do platových tříd. Nově se uvádí

pojem rezort, kterým se rozumí ústřední správní úřad s orgány a organizacemi ve své působnosti.

SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK

A ZAŘAZENÍ DO PLATOVÉ TŘÍDY

V SOULADU S KATALOGEM PRACÍ

Právní úprava pro zařazování zaměstnanců do platových tříd měla být z hlediska práva pro praxi dostačující, avšak díky nejednotnému zařazování sociálních pracovníků do platových tříd došlo k podnětu na zpracování novely katalogu prací, která vstoupila v účinnost dne 1. 1. 2018.

V současné době stále platí, že zaměstnavatel by měl zaměstnance zařadit podle § 123 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů, a § 3 nařízení vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů, do platové třídy, ve které je podle katalogu prací zařazena nejnáročnější práce, jejíž výkon zaměstnavatel na zaměstnanci požaduje.

Vzhledem k tomu, že největším problémem pro praxi bylo stanovení platových tříd sociálních pracovníků, kteří jsou zaměstnanci obce zařazení do pověřeného

obecního úřadu a obecního úřadu obce s rozšířenou působností jako sociální pracovníci, a ostatních zaměstnanců – sociálních pracovníků, kteří byli zařazováni do platových tříd podle platných právních předpisů (katalog prací), je proto níže uvedeno nové rozlišení náročnosti činností podle novely katalogu prací.

V prvé řadě je nutné seznámit se s novým platovým předpisem, kdy s účinností od 1. 1. 2018 došlo k úpravě zařazení prací do platových tříd v povolání 2. 08. 02. Sociální pracovník, a to konkrétně nařízením vlády č. 399/2017 Sb., kterým se mění katalog prací (nařízení vlády č. 302/2014 Sb., o katalogu správních činností, a nařízení vlády č. 104/2005 Sb., kterým se stanoví katalog činností v bezpečnostních sborech, ve znění pozdějších předpisů) a v neposlední řadě k tomuto datu nabylo účinnosti také nařízení vlády č. 341/2017 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě.

Od výše uvedeného data by měl být postup při zařazování zaměstnanců do platových tříd odlišný od původní praxe. To znamená, že zaměstnavatel je povinen zařadit zaměstnance podle nejnáročnější práce, a to bez ohledu na oblast působení sociálního pracovníka a bez ohledu na to, ve které části katalogu prací je tato práce zařazena.

Nyní je povolání sociální pracovník v katalogu prací uvedeno v **části 2 díl 2. 08. „Sociální služby“**, a to proto, že zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále

jen „zákon o sociálních službách“) řeší **problematiku sociálních pracovníků jako jediný**. Je potřeba také uvést, že v minulé právní úpravě byl pod číslem 2. 08. 02. uveden název „sociální pracovník v sociálních službách“ a nyní je pod stejným číslem uveden pouze obecný název „sociální pracovník“. Tato nová úprava tak dostatečně zdůraznila skutečnost, že při zařazování všech zaměstnanců, kteří tyto činnosti vykonávají, je nutné postupovat při určování jejich zařazení do platových tříd podle zařazení prací obsažených v tomto povolání.

Stanovení platových tříd lze nyní také odlišit podle náročnosti činností a zároveň i podle zaměstnanců provádějících sociální šetření, které je nejčastější činností sociální práce prováděnou sociálními pracovníky. I přes toto rozdělení však stále platí, že mezi tři nejčastěji vykonávané činnosti sociálních pracovníků podle § 109 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o sociálních službách“) patří: výkon samostatného odborného poradenství, depistážní činnost a především sociální šetření. Jinak však všechny činnosti sociální práce uvedené § 109 zákona o sociálních službách jsou v katalogu prací zařazeny do platových tříd s tím, že speciálně sociální šetření se dělí podle náročnosti činnosti na cit.: „**Provádění cíleného sociálního šetření u osob nacházejících se v nepříznivé sociální situaci, analýza této situace a poskytování navazujícího sociálního poradenství k jejímu řešení**“ zařazené v 10. platové třídě a cit.: „**Provádění**

komplexního sociálního šetření ve vyloučených lokalitách nebo obdobně ohroženém prostředí, jeho odborná analýza, poskytování odborného sociálního poradenství a tvorba individuálních plánů v jeho rámci“ zařazené v 11. platové třídě.

SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK VYKONÁVAJÍCÍ ČINNOSTI SOCIÁLNÍ PRÁCE NA OBCNÍM ÚŘADU A ZAŘAZENÍ DO PLATOVÉ TŘÍDY

Sociální pracovníci obecních úřadů se zaměřují nejčastěji právě na osoby v ohroženém prostředí a vyloučených lokalitách (to se týká i osob nacházejících se v hmotné nouzi), ty zároveň vyhledávají, především v rámci depistážní činnosti, a následně u nich vykonávají již výše uvedené „**komplexní sociální šetření**“, které je důležité pro další realizaci činností sociální práce s těmito osobami. Jinými slovy lze konstatovat, že obecní sociální pracovník působící na obecním úřadě v přenesené působnosti a vykonávající činnosti sociální práce provádí vždy „komplexní sociální šetření“.

Dále také platí **výjimka pro zařazování zaměstnanců – sociálních pracovníků** vykonávajících činnosti sociální práce na obecních úřadech, a to pro případy splnění odbornosti sociálního pracovníka podle zákona o sociálních službách; konkrétně se tato výjimka týká těch zaměstnanců, kteří splnili odbornost studiem střední školy sociálně-právní, mají 10tiletou praxi a absolvovali 200 hodin akreditovaných kurzů. V tomto případě zaměst-

navatel zohlední postup podle § 3 odst. 3 písm. b) nařízení vlády o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě a zařadí zaměstnance – sociálního pracovníka na základě této výjimky do platové třídy, pro kterou jinak nesplňuje potřebné, tedy vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání, neboť jiný právní předpis (v tomto případě zákon o sociálních službách) stanoví pro výkon některých prací nižší vzdělání, než je potřebné vzdělání podle § 2 odst. 1 tohoto nařízení vlády, nebo pro jejich výkon stanoví jiný kvalifikační předpoklad. To v praxi znamená, že zaměstnavatel na základě této výjimky zařadí sociálního pracovníka při splnění odborných předpokladů pro výkon povolání podle zákona o sociálních službách do platové třídy podle činnosti, které vykonává, i když pro ni nesplňuje potřebné vzdělání podle § 2 odst. 1 uvedeného nařízení vlády, a to s ohledem na zvýšenou náročnost činností sociální práce sociálních pracovníků.

V neposlední řadě je nutné zmínit i sociální šetření, které je vykonáváno pro potřeby získání relevantních podkladů pro poskytovatele sociální služby, a který svým charakterem odpovídá „*cílenému sociálnímu šetření*“ zařazenému do 10. platové třídy. V praxi to znamená, že pokud sociální pracovník provádí např. pro poskytovatele sociální služby tuto méně náročnou činnost, je zaměstnavatelem zařazen do 10. platové třídy.

*V případě dotazů se obraťte na e-mail ilona.kolarova@mpsv.cz
Mgr. Ilona Kolářová ■*

INZERCE

Novinky z Portálu

KNIHKUPECTVÍ PORTÁL:
Praha 1, Jindřišská 30 / Praha 8, Klappkova 2

obchod.portal.cz

portál

Zákonnost zpracování osobních údajů zájemce o sociální službu (GDPR)

V návaznosti na nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. 4. 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů) známého pod zkratkou GDPR (dále jen „Nařízení“), zda je na základě důvodů definovaných Nařízením¹ poskytovatel sociální služby oprávněn zpracovávat osobní údaje zájemců o službu.

*Text: Mgr. Bc. Zbyněk Vočka,
odbor sociálních věcí krajského úřadu
Olomouckého kraje*

Problémem není doba od uzavření smlouvy o poskytnutí sociální služby, neboť oprávnění ke zpracování osobních údajů bude odvozováno od právního vztahu vzniklého touto smlouvou². Do doby uzavření smlouvy je však třeba se zabývat otázkou, zda je nezbytné získat souhlas subjektu údajů, tj. zájemce o poskytování sociální služby, či existuje jiný důvod ke zpracování osobních údajů.

ZÁKONNOST ZPRACOVÁNÍ OSOBNÍCH ÚDAJŮ

Podle čl. 6 Nařízení je zpracování zákonné, pouze pokud je splněna nejméně jedna z těchto podmínek a pouze v odpovídajícím rozsahu:

- subjekt údajů udělil souhlas se zpracováním svých osobních údajů pro jeden či více konkrétních účelů;
- zpracování je nezbytné pro splnění smlouvy, jejíž smluvní stranou je subjekt údajů, nebo pro provedení opatření přijatých před uzavřením smlouvy na žádost tohoto subjektu údajů;
- zpracování je nezbytné pro splnění právní povinnosti, která se na správce vztahuje;

- zpracování je nezbytné pro ochranu životně důležitých zájmů subjektu údajů nebo jiné fyzické osoby;
- zpracování je nezbytné pro splnění úkolu prováděného ve veřejném zájmu nebo při výkonu veřejné moci, kterým je pověřen správce;
- zpracování je nezbytné pro účely oprávněných zájmů příslušného správce či třetí strany, kromě případů, kdy před těmito zájmy mají přednost zájmy nebo základní práva a svobody subjektu údajů vyžadující ochranu osobních údajů, zejména pokud je subjektem údajů dítě.

ZPRACOVÁNÍ OSOBNÍCH ÚDAJŮ ZÁJEMCŮ O SOCIÁLNÍ SLUŽBU

Na základě kterých výše uvedených důvodů může poskytovatel sociální služby zákonně zpracovávat osobní údaje zájemců o službu?

Lze vyslovit přesvědčení, že takovými důvody nebudou důvody uvedené v písm. c), d) ani e). Je tedy třeba uvažovat mezi souhlasem [písm. a)], provedením opatření přijatých před uzavřením smlouvy na žádost subjektu údajů [písm. b)] nebo zpracováním pro účely oprávněných zájmů [písm. f)].

Před zpracováním na základě souhlasu je třeba zkoumat, zda některý z ostatních uvedených důvodů může zajišťovat zákonnost zpracování osobních údajů, neboť pro souhlas platí, že: „Zatímco v současné právní úpravě i praxi se jedná o dominantní právní titul, v Nařízení by

měl být využíván pouze doplňkově, pokud správce nebude mít možnost využít jiného právního titulu.“³

V případě osoby, která má zájem o poskytování sociální služby, tedy uchází se o uzavření smlouvy o poskytnutí sociální služby, je možné, dle mého názoru, zpracovávat osobní údaje podle písm. b). Podle recitálu č. 44: „Zpracování by mělo být zákonné, pokud je nezbytné v souvislosti s plněním smlouvy nebo úmyslem smlouvu uzavřít.“ Je-li tedy poskytovateli sociálních služeb doručena žádost o poskytování sociální služby podle vnitřních pravidel v návaznosti na standard kvality sociálních služeb č. 3, přičemž žadatel je osobou v nepříznivé sociální situaci⁴ (jde o osobu, jejíž situace odůvodňuje uzavření smlouvy o poskytnutí sociální služby), a je jednáno o uzavření smlouvy či je žádost zařazena do tzv. pořadníku, existuje úmysl uzavřít smlouvu o poskytování sociální služby a tím i legitimní důvod pro zpracování osobních údajů, které jsou nezbytné k uzavření smlouvy.

Písemná žádost o poskytnutí sociální služby je obvyklá zejména u služeb sociální péče, méně obvyklá je u služeb sociálního poradenství či odborného sociálního poradenství. I u sociálních služeb, které nemají v rámci jednání se zájemcem o službu definováno podání písemné žádosti⁵, lze považovat zpracování osobních údajů za zákonné podle písm. b), pokud jsou zpracovávány osobní údaje osoby, která se uchází o uzavření smlouvy (bez ohledu na to, zda je předepsána zákonem o sociálních službách forma písemná, či nikoliv), která mu nemůže být poskytnuta např. z důvodu naplněné kapacity (§ 91 odst. 3 písm. b) zákona o sociálních službách).

V dané souvislosti je ještě nutné zamyslet se, jak tomu bude v případě, kdy je nezbytné, aby žádost obsahovala údaje o zdravotním stavu. Ty jsou ve smyslu čl. 9 odst. 1 Nařízení jednou ze zvláštních kategorií osobních údajů (citlivé údaje). Naří-

¹ čl. 6 Nařízení

² čl. 6 odst. 1 písm. b) Nařízení

³ NULÍČEK, Michal. GDPR – obecné nařízení o ochraně osobních údajů. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Praktický komentář. ISBN 978-80-7552-765-3, str. 125.

⁴ Nejedná se tedy o tzv. žádost do budoucna,

kterou bylo zvykem podávat v případě pobytových služeb sociální péče v minulosti, tj. žádost byla poskytovateli doručena, přestože žadatel nebyl v takové situaci, která by poskytování sociální služby vyžadovala (umožňovala).

⁵ Žádost o sociální službu neupravuje (ani

nevyžaduje) zákon o sociálních službách; zákon o sociálních službách upravuje pouze smlouvu o poskytnutí sociální služby.

⁶ viz recitál č. 51 Nařízení

⁷ Je otázkou, jak bude návrh měněn v průběhu legislativního procesu, návrh zákona předkládaný k projednání vládě

zení zakazuje zpracování zvláštních kategorií osobních údajů, přičemž tento zákaz se neuplatní, pokud subjekt údajů udělil výslovný souhlas se zpracováním těchto osobních údajů. Dále se zákaz nevztahuje na zpracování, které je nezbytné pro účely plnění povinnosti a výkon zvláštních práv v oblasti sociálního zabezpečení a sociální ochrany, a dále pro poskytování sociální péče nebo služeb sociální péče. Zásadní je posouzení, zda lze definované výjimky vztáhnout i na situaci zájemce o sociální službu. Domnívám se, že i přes požadavek vyšší (zvláštní⁶) ochrany těchto kategorií osobních údajů vyplývající z Nařízení je možné v případě, kdy zákon o sociálních službách ukládá osobám předložit posudek o zdravotním stavu, tj. v případě pobytové sociální služby (§ 91 odst. 4 zákona o sociálních službách), zpracování údajů o zdravotním stavu bez souhlasu žadatele.

A co v případě, že uzavření smlouvy není možné? Dovolím si tvrdit, že v těchto případech lze bez souhlasu zpracovávat osobní údaje vzhledem k tomu, že je to nezbytné pro účely oprávněných zájmů příslušného správce (poskytovatele sociálních služeb). Takový oprávněný zájem může spočívat v prokázání správného postupu při odmítnutí uzavření smlouvy ze strany orgánu, který je oprávněn kontrolovat postup poskytovatele sociální služby (např. inspekce poskytování sociálních služeb).

ZÁVĚR

Dovolím si shrnout, že v návaznosti na dosavadní informace týkající se Nařízení zastávám názor, že v případě žadatele o poskytnutí sociální služby lze nalézt důvod pro zákonné zpracování osobních údajů bez souhlasu (na základě důvodů uvedených v čl. 6 odst. 1 písm. b), nebo f) Nařízení), a to i údajů o zdravotním stavu, jde-li o poskytnutí pobytové sociální služby.

Pro sociální pracovníky sociálních služeb (resp. pro poskytovatele sociálních služeb) tento můj závěr přináší změnu v jejich dosavadní praxi, v níž převažovalo získávání souhlasů se zpracováním osobních údajů. Domnívám se, že souhlasy je možné zcela vypustit z procesu jednání se zájemcem o službu, neboť nejsou nezbytné,

definoval výjimku u obcí a jimi zřizovaných příspěvkových organizací, u kterých stanovoval pokutu pouze do výše 5 tis. Kč; návrh po projednání vládou tuto výjimku neobsahuje, lze však očekávat, že v průběhu projednávání v Parlamentu ČR bude snaha opět některé subjekty zvýhodnit.

Písemná žádost o poskytnutí sociální služby je obvyklá zejména u služeb sociální péče, méně obvyklá je u služeb sociálního poradenství či odborného sociálního poradenství.

né, či spíše mohou být pro zájemce matoucí. Oprávnění ke zpracování osobních údajů vyplývá poskytovatelům přímo z příslušné právní úpravy.

Za důležité však považuji připomenout, že je možné zpracovávat pouze osobní údaje, které jsou k danému účelu nezbytné. Rovněž bych doporučil informaci o zpracování osobních údajů zájemců o sociální službu na základě uvedených důvodů zpracovat do příslušných vnitřních předpisů poskytovatele sociální služ-

by a informací pro zájemce o službu, resp. veřejnost.

Zda jsou mnou vyjádřené domněnky správné, ukáže bohužel zřejmě až judikatura správních soudů, která se bude týkat přestupků definovaných návrhem adaptačního zákona. Ten předpokládá, že porušení zásady zpracování osobních údajů v čl. 6 a 9 Nařízení (zákonnost zpracování) bude přestupkem, za který bude možno uložit pokutu až do 10 mil. Kč⁷. ■

**Ústav sociální práce
Filozofické fakulty
Univerzity Hradec Králové**
vás zve na 15. ročník
mezinárodní vědecké konference

**Hradecké dny
sociální práce.**

Letošní téma:
**Nové směry, trendy a inovace
v sociální práci**

 Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Termín konání:
21. 9. – 22. 9. 2018
Budova A univerzitního kampusu Na Soutoku
(Hradecká 1227)

Více informací včetně přihlášky na
<http://hradeckednysp.usp-uhk.cz/>

Ticho, které ohlušovalo

Z poslední redakční rady jsem odjížděla s úkolem napsat do této sekce reakci na to, že nikdo nereaguje na kroky, opatření, politiky, výroky apod., které se dotýkají sociální práce, příp. klientů sociální práce, nebo samotných sociálních pracovníků a pracovníc.

Krátce před setkáním redakční rady bylo uzavřeno Memorandum sociálních pracovníků k 100. výročí sociální práce v ČR. V mezidobí na mě na Facebooku vykoukla skupina „Senzační profese bez senzací“, která má komentovat mediální informace týkající se sociální práce, příp. je uvádět na pravou míru. A např. i Společnost sociálních pracovníků ve svém prohlášení k mediálním tlakům na sociální pracovníky¹ upozorňuje na negativní trend mediálních kampaní. Proto jsem i nadpis svého příspěvku změnila z „Ticha, které ohlušuje“ na „Ticho, které ohlušovalo“.

*Text: Mgr. Petra Zdražilová,
právnička Kanceláře veřejného ochránce
práv, členka redakční rady
Listů sociální práce*

Původní zadání (a i mé vnitřní odhodlání) pramenilo z několika situací. Jednou večer jsem v televizi slyšela a viděla mluvit vedoucí sociálního odboru nejmenovaného města. Dozvěděla jsem se, že nepřizpůsobiví lidé jsou prostě strašní, je jich čím dál víc, jsou vulgární a je třeba zpřísnit veřejnou službu. Přestože prý paní vedoucí není sociální pracovnice, nemyslím si, že je to nešťastnější způsob, jak představit, co je vlastně náplní sociálních odborů a jak o svých klientech a lidech, kteří se na ně v nouzi obracejí, smýšlí.

Taky se mi dostal do rukou článek², ve kterém mimo jiné zaznělo, že jelikož tak těžkou práci (sociální práci) nechtějí vysokoškoláci za tak málo peněz dělat, budou stačit středoškoláci. S dodatkem „že to je ta naděje na zlepšení“. Jsem přesvědčena, že i absolventi vyšších odborných škol mají samozřejmě své místo. Víím, že z VOŠ vycházejí výborní a odhodlaní lidé, odborníci, kteří možná mají hodnoty a poslání lépe zvnitřněné než leckterý vysokoškolák. Jde mi ale o princip. Zmíněné Memorandum, pohřbený zákon o sociálních pracovnících si zakládá na odbornosti, profesionalitě. A najednou to není třeba? Nebylo by na místě přemýšlet o tom, proč je ta práce tak těžká (např. při navrhování různých změn právních předpisů, které se velmi negativně dotý-

kají zranitelných skupin)? Jak zlepšit podmínky pro výkon sociální práce? Jestli nezvýšit finanční ohodnocení, zvýšit počet sociálních pracovníků a pracovníc? Zase ticho, resp. jsem žádnou reakci nezaznamenala.

**Všem profesním komorám,
společnostem, svazům,
Asociaci vzdělavatelů
a vlastně všem
sociálním pracovníkům
a pracovnícím přeji,
aby nezůstalo pouze
u Memoranda.**

V tomtéž článku se dočtete další informace o sjednocování a snižování dávek, které mají zřejmě opět ukázat odhodlání bojovat s těmi, co dávky zneužívají, a potvrdit také heslo konce boje s chudobou. Je zde také postesek, že zejm. ve vyloučených lokalitách je spousta domů, u nichž hrozí, že spadnou, ale majitel je neznámý a město nemá peníze na jejich demolici či zabezpečovací práce. Již přes 10 let se snažíme, aby Ministerstvo pro místní rozvoj udělalo dotační program pro obce právě pro tyto případy³. Asi tři roky se scházela pracovní skupina. Ombudsmanka, Ministerstvo financí, Ministerstvo vnitra, Svaz měst a obcí a Asociace krajů, ti všichni byli ve shodě, že má Ministerstvo

pro místní rozvoj vytvořit dotační program. Ministerstvo to tak bohužel nevidělo a vláda mu tak až po několika pokusech a více než roce přetahování uložila tento program do konce června 2018 vypracovat.

Nyní je mediálně propírána situace v Ústí nad Labem, kde se v červnu zavřou dvě ubytovny. Přes 200 lidí zůstane bez bydlení, v řadě případů jde o rodiny s dětmi. Na internetu koluje přípis města, ve kterém vyzývá poskytovatele sociálního poradenství k depistáži a zahájení sociální práce. Jsem ráda, že i této kauze se věnuje „Senzační profese bez senzací“, a Petr Antoni trefně poukazuje na to, proč se poskytovatelé sociálních služeb dostali tak trochu do pozice rukojmích. Také naráží na to, proč by se sociální pracovníci měli stát pro města a obce partnery a proč je důležité se jich ptát a mluvit s nimi předtím, než se obce a města rozhodnou realizovat nějaká opatření, příp. se stane obdobná situace, která desítky lidí ohrožuje sociálním vyloučením, ztrátou bydlení apod.

Takže moc díky FB stránce, že existuje. Petru Antonimu přeji hodně energie a sil. Všem profesním komorám, společnostem, svazům, Asociaci vzdělavatelů a vlastně všem sociálním pracovníkům a pracovnícím přeji, aby nezůstalo pouze u Memoranda. Jak zaznělo na jaře na konferenci Společnosti sociálních pracovníků v Praze z úst Radka Sudy: *Od nikoho nic nečekejte* (ano, popsal to trochu květnatěji a emotivněji). *Co je potřeba a můžete to udělat, tak to udělejte sami.* Myslím, že je potřeba mluvit jedním společným hlasem (budiž Memorandum prvním krokem), a to, že ten hlas bude mluvit nahlas a silně, to můžete udělat jenom vy. Protože pokud resort, který má zaštiťovat a metodicky podporovat sociální práci, dělá, co dělá a říká, co říká⁴, musí vzniknout protiváha, která bude ctít profesi sociální práce, její etické principy. Bude ukazovat lidem, kdo vlastně sociální pracovníci a pracovnice jsou a co je jejich role, a to bez obavy ztráty popularity. ■

¹ <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/aktuality/prohlaseni-ssp-cr-k-medialnim-tlakum-na-socialni-pracovniky> (cit. dne 30. května 2018)

² <https://usti.idnes.cz/ministryne-prace-a-socialnich-veci-jaroslava-nemcova-usti-predlice-1fl-/usti-zpravy>.

[asp?c=A180412_394886_usti-zpravy_vac2](https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2017/ministryne-musi-vyresit-problem-nebezpecnych-zchatralych-objektu/) (cit. dne 30. května 2018)

³ Např. <https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2017/ministryne-musi-vyresit-problem-nebezpecnych-zchatralych-objektu/> (cit. dne 30. května 2018). Ministerstvo však do konce března

2017 materiál, který by byl schválen, vládě nepředložilo.

⁴ Samozřejmě víím, že spousta lidí na ministerstvu dělá pro sociální práci hodně a těm patří velký dík.

Spojte sociální inovace s technologiemi a získáte 150 000 Kč

Chytré telefony, tablety či mobilní aplikace dnes usnadňují život v mnoha ohledech. Pamatují si narozeniny i telefonní čísla našich blízkých, poznávají za nás písničky v rádiu, nebo nám připomínají kontroly u lékaře či najdou nejbližší bankomat. Možnosti nových technologií se zdají téměř nevyčerpatelné a obrovský potenciál má jejich využití taky v sociální sféře.

Proto se obracíme právě na vás – pracovníky sociálních služeb. Protože právě vy víte, jaké problémy konkrétní skupiny nejvíce trápí a jak moc by se jim ulevilo, kdyby se takový problém odstranil.

Řešení je možná blíž, než si myslíte. Nadace Vodafone podporuje právě ty nápady, které kombinací technologií a sociálních inovací zlepšují život konkrétní cílové skupině, ať už jde o lidi bez domova, matky samoživitelky, Romy, závislé na drogách, propuštěné po výkonu trestu, či další.

„Myslím, že pro podnikatele jsou projekty se sociálním dopadem stále atraktivnější. Takových investorů neustále přibývá, u nás i v zahraničí,“ říká Adriana Dergam z Nadace Vodafone. Již šestým rokem vznikají tyto projekty ve startupovém programu Laboratoř Nadace Vodafone. Přihlásit se mohou týmy nebo jednotlivci a rozhodně nemusíte mít konkrétní technologické řešení, jak na to. S tím už vám pomůžeme.

Během 9měsíčního intenzivního programu dostanete rady na míru od zkušených mentorů, kteří vám pomohou s finančním i projektovým plánem, testováním produktu i jeho uvedením na trh. Na svůj projekt můžete od Nadace Vodafone získat 150 000 korun a představíme vás taky investorům.

Důkazem, že takový recept funguje, je třeba aplikace Záchranka, která se už stala oficiální aplikací zdravotnické záchranné služby. Ve svých telefonech ji má téměř 600 000 lidí. Díky přesné lokalizaci člověka v nouzi pomocí GPS zkrátila dojezdové časy záchranářů. V zimě se aplikace napojila na systém Horské služby. Pokud je tedy dotyčný

na horách, dostává po stisknutí tlačítka nouzovou zprávu i nejbližší stanice Horské služby, která může okamžitě vyrazit. Od dubna funguje česká aplikace Záchranka taky v Rakousku. Po přejetí hranic se napojí na tamní záchranné složky.

Nápad, který vznikl jako studentská práce, dnes skutečně zachraňuje lidské životy. Nadace Vodafone projekt podpořila finančně, poskytla komplexní vedení, konzultace a know-how, které výrazně pomohlo aplikaci Záchranka v rozvoji. „Nejvíce si ceníme odborné a technologické záštity a umožnění získání znalostí v mobilních technologiích, ale třeba i marketingu,“ říká Filip Maleňák, autor aplikace Záchranka.

Od roku 2013 prošlo Laboratoř Nadace Vodafone 39 inovačních projektů. Polovina z nich stále funguje. Máte taky nápad? Připojte se.

www.laboratornadacevodafone.cz

Labořator Nadace Vodafone

**Nadace
Vodafone
Česká republika**

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Laboratoř Nadace Vodafone bude v letech 2017 – 2020 spolufinancovaná z Operačního programu Zaměstnanost.

červen 2018
www.apsscr.cz
www.listy.sp.cz